

PAPIESKA RADA
DS. POPIERANIA JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN

BISKUP
I JEDNOŚĆ CHRZEŚCIJAN:
VADEMECUM
EKUMENICZNE

© by Libreria Editrice Vaticana, 2022

Tłumaczenie: Rada Konferencji Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu

SPIS TREŚCI

Przedmowa	i
Wykaz skrótów	iii
Wprowadzenie	1

CZEŚĆ PIERWSZA

Promocja ekumenizmu w Kościele katolickim	5
A. Struktury ekumeniczne na poziomie lokalnym i regionalnym	5
B. Ekumeniczny wymiar formacji	8
i. Formacja świeckich, seminarzystów i duchownych	10
ii. Korzystanie z mediów i diecezjalnych stron internetowych.....	11

CZEŚĆ DRUGA

Relacje Kościoła katolickiego z innymi chrześcijanami...	13
A. Ekumenizm duchowy.....	14
B. Dialog miłości	21
C. Dialog prawdy.....	23
D. Dialog życia	27
i. Ekumenizm duszpasterski	28
ii. Ekumenizm praktyczny	34
iii. Ekumenizm kulturowy	37
Zakończenie	38
Katolickie dokumenty o ekumenizmie	40
Aneks	41

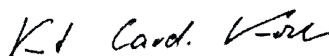
Przedmowa

Posługa powierzona biskupowi jest służbą jedności, zarówno wewnątrz jego diecezji, jak i między Kościołem lokalnym a Kościołem powszechnym. Ta posługa ma zatem szczególne znaczenie dla poszukiwania jedności wszystkich naśladowców Chrystusa. Odpowiedzialność biskupa za popieranie jedności chrześcijan jest jasno określona w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* Kościoła łacińskiego [dalej: KPK] wśród zadań jego pasterskiego urzędu: „Do braci nie będących w pełnej wspólności z Kościołem katolickim niech się odnosi życzliwie i z miłością, popierając także ekumenizm, zgodny z myślą Kościoła ” (KPK kan. 383 §3). W tym zakresie biskup nie może uważać popierania ekumenizmu za jeszcze jedno z tych licznych zadań jego posługi, które mógłby lub powinien odłożyć względem innych, pozornie ważniejszych. Zaangażowanie ekumeniczne biskupa nie jest opcjonalnym wymiarem jego posługi, ale powinnością i zobowiązaniem. Widać to jeszcze wyraźniej w *Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich* [dalej: KKKW], zawierającym specjalny rozdział poświęcony temu zadaniu, gdzie szczególnie zaleca się, aby pasterze Kościoła „gorliwie uczestniczyli w dziele ekumenicznym” (KKKW kan. 902–908). W służbie jedności posługa pasterska biskupa rozciąga się nie tylko na jedność jego własnego Kościoła, ale także na jedność wszystkich ochrzczonych w Chrystusie.

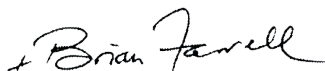
Niniejszy dokument *Biskup i jedność chrześcijan. Vademecum ekumeniczne*, wydany przez Papieską Radę ds. Popierania Jedności Chrześcijan, jest skierowany do biskupów diecezjalnych i eparchialnych jako pomoc w lepszym rozumieniu i wypełnianiu ich ekumenicznej odpowiedzialności. *Vademecum* powstało jako odpowiedź na prośbę wyrażoną podczas zgromadzenia plenarnego tej Papieskiej Rady. Tekst został opracowany przez pracowników Rady w porozumieniu z ekspertami i z aprobatą

odpowiednich dykasterii Kurii Rzymskiej. Cieszymy się, mogąc go opublikować z błogosławieństwem Ojca Świętego Papieża Franciszka.

Oddajemy to opracowanie w ręce biskupów świata z nadzieją, że znajdą tutaj jasne i użyteczne wskazówki, które pozwolą powierzone ich pasterskiej trosce Kościoły lokalne poprowadzić ku tej jedności, o którą modlił się Pan, i do której Kościół jest nieodwołalnie wezwany.

Kurt Kardynał Koch
Przewodniczący

† **Brian Farrell**
Biskup tytularny Abiteny
Sekretarz

Wykaz skrótów

- Dyrektorium ekumeniczne* Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* (1993)
- EG Adhortacja apostolska papieża Franciszka *Evangelii gaudium* (2013)
- KKKW *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich* (1990)
- KPK *Kodeks Prawa Kanonicznego* (1983)
- LG Konstytucja dogmatyczna o Kościele Soboru Watykańskiego II *Lumen gentium* (1964)
- UR Dekret o ekumenizmie Soboru Watykańskiego II *Unitatis redintegratio* (1964)
- UUS Encyklika świętego Jana Pawła II o działalności ekumenicznej *Ut unum sint* (1995)

Wprowadzenie

1. *Poszukiwanie jedności wewnętrznie związane z naturą Kościoła*

Modlitwa naszego Pana o jedność Jego uczniów, „aby wszyscy stanowili jedno”, jest związana z misją, jaką im On powierza, „aby świat uwierzył” (J 17,21). Sobór Watykański II podkreślił, że podział między wspólnotami chrześcijańskimi „otwarcie sprzeciwia się woli Chrystusa i jest zgorzeniem dla świata, a nadto przynosi szkodę najświętszej sprawie głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu” (*Unitatis redintegratio* [dalej: UR] 1). Jeśli chrześcijanie nie są widzialnym znakiem tej jedności, to nie wypełniają swego misyjnego obowiązku bycia narzędziem prowadzącym wszystkich ludzi do zbawczej jedności, jaką jest wspólnota Ojca, Syna i Ducha Świętego. Rozumiemy zatem, dlaczego praca na rzecz jedności ma fundamentalne znaczenie dla naszej tożsamości jako Kościoła, i dlaczego św. Jan Paweł II mógł napisać w encyklice *Ut unum sint*, będącej kamieniem milowym ekumenicznego zaangażowania Kościoła katolickiego: „dążenie do jedności chrześcijan nie jest czymś dowolnym lub związanym z doraźnymi okolicznościami, ale jest wymogiem, który wypływa z samej natury chrześcijańskiej wspólnoty” (*Ut unum sint* [dalej: UUS], 49, zob. także 3).

2. *Prawdziwa, choć niepełna wspólnota (komunia)*

Dekret Soboru Watykańskiego II o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* uznał, że wierzący w Chrystusa i ochrzczeni wodą w imię Ojca, Syna i Ducha Świętego są naprawdę naszymi braćmi i siostrami w Chrystusie (zob. UR 3). Przez chrzest „człowiek zostaje prawdziwie wcielony w Chrystusa ukrzyżowanego i uwielbionego i odradza się ku uczestnictwu w życiu Bożym” (UR 22). Ponadto Sobór stwierdził, że wspólnoty, do których należą ci

bracia i siostry, są wyposażone w wiele istotnych elementów chcianych przez Chrystusa dla swojego Kościoła, że Duch posługuje się nimi jako „środkami zbawienia” i że są w rzeczywistej, choć niepełnej komunii z Kościołem katolickim (zob. UR 3). Dekret pochylił się nad określeniem, w jakich obszarach naszego życia kościelnego ta komunია istnieje, oraz wskazał gdzie i dlaczego zakres kościelnej komunii różni się w zależności od danej chrześcijańskiej wspólnoty. Wreszcie, uznając pozytywną wartość innych wspólnot chrześcijańskich, *Unitatis redintegratio* przyznaje, że rana wywołana podziałem chrześcijan „samemu Kościołowi utrudnia [...] wyrażanie w konkretnym życiu pełni powszechności [katolickości] pod każdym względem” (UR 4).

3. *Jedność chrześcijan jako troska całego Kościoła*

„Troska o przywrócenie jedności – pisali Ojcowie Soboru Watykańskiego II – dotyczy całego Kościoła, zarówno wiernych, jak i pasterzy, każdego wedle jego własnych sił, tak w codziennym życiu chrześcijańskim, jak w badaniach teologicznych i historycznych” (UR 5). Kolejne dokumenty Kościoła wielokrotnie podkreślały nacisk Soboru na to, że przedsięwzięcia ekumeniczne wymagają udziału wszystkich wiernych, a nie tylko teologów i zwierzchników kościelnych spotykających się podczas międzynarodowych dialogów. Święty Jan Paweł II w *Ut unum sint* napisał, że zaangażowanie w ekumenizm „nie jest bynajmniej prerogatywą Stolicy Apostolskiej, lecz także zadaniem poszczególnych Kościołów lokalnych lub partykularnych” (UUS 31). Prawdziwa, choć niedoskonała komunია już istniejąca między katolikami i innymi ochrzczonymi chrześcijanami może i musi być pogłębiana na wielu poziomach jednocześnie. Papież Franciszek ujął to w zdaniu: „podążać razem, modlić się razem i pracować razem”. Dzieląc nasze chrześcijańskie życie z innymi chrześcijanami, modląc się z nimi i za nich, i dając wspólne świadectwo naszej chrześcijań-

skiej wierze poprzez działanie, wzrastamy do jedności, której Pan pragnie dla swojego Kościoła.

4. *Biskup jako „widzialna zasada” jedności*

Jako pasterz owczarni biskup ponosi szczególną odpowiedzialność za gromadzenie wszystkich w jedności. On jest „widzialną zasadą i fundamentem jedności” w swoim Kościele partykularnym (LG 23). Służba jedności to nie tylko jedno z wielu zadań biskupiego posługiwania, lecz jego fundament. Biskup „powinien odczuwać nagłą potrzebę promowania ekumenizmu” (Kongregacja ds. Biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores* 18). Zakorzenione w jego osobistej modlitwie zatroskanie o jedność winno wyznaczać mu kierunek w każdej dziedzinie jego posługi: w nauczaniu wiary, w posłudze sakramentalnej i w decyzjach wynikających z jego duszpasterskiej troski, jest on wezwany do budowania i umacniania tej jedności, o którą Jezus modlił się podczas Ostatniej Wieczerzy (por. J 17). Przystąpienie Kościoła katolickiego do ruchu ekumenicznego uwidoczniło nowy wymiar jego posługiwania jedności. W konsekwencji staranie biskupa o jedność Kościoła rozciąga się na „tych, którzy nie są jeszcze z jednej owczarni” (LG nr 27), ale pozostają naszymi duchowymi braćmi i siostrami w Duchu poprzez rzeczywiste, choć niedoskonałe więzi komunii łączące wszystkich ochrzczonych.

Biskupia służba jedności jest ściśle związana z synodalnością. Według papieża Franciszka „ważne zbadanie sposobu, w jaki w życiu Kościoła artykułowana jest zasada synodalności oraz posługa tego, który przewodzi, w znaczący sposób przyczyni się do rozwoju stosunków między naszymi Kościołami”¹. Biskupi, tworząc razem z papieżem

1. Przemówienie z okazji 50. rocznicy ustanowienia Synodu Biskupów, 17 października 2015, cytujące przemówienie do delegacji Patriarchatu ekumenicznego Konstantynopola, 27 czerwca 2015.

jedno kolegium, pełnią posługę duszpasterską i ekumeniczną na sposób synodalny wraz z całym Ludem Bożym. Jak zauważył papież Franciszek: „Zaangażowanie w budowanie Kościoła synodalnego – misja, do której wszyscy jesteśmy powołani, każdy zgodnie z powierzoną mu przez Pana rolą – ma istotne implikacje ekumeniczne”², ponieważ zarówno synodalność, i jak i ekumenizm są procesami wspólnej drogi.

5. *Vademecum jako pomoc dla biskupa w rozeznawaniu*

Na przedsięwzięcia ekumeniczne zawsze wpływa różnorodność sytuacji, w których żyją i pracują biskupi: w niektórych regionach katolicy stanowią większość, w innych mniejszość w stosunku do jednej lub wielu wspólnot chrześcijańskich; gdzie indziej samo chrześcijaństwo jest mniejszością. Także wyzwania duszpasterskie są niezwykle zróżnicowane. Zawsze do biskupa diecezjalnego/eparchialnego należy dokonanie oceny wyzwań i możliwości związanych z występującymi okolicznościami oraz rozeznanie, jak zastosować katolickie zasady ekumenizmu we własnej diecezji/eparchii³. *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* (dalej: *Dyrektorium ekumeniczne*) stanowi dla biskupa najważniejszy punkt odniesienia w jego zadaniu rozeznawania. Proponuje się mu niniejsze *Vademecum* jako zachętę i przewodnik w realizowaniu jego ekumenicznej odpowiedzialności.

2. Tamże.

3. Należy rozumieć, że wszelkie odniesienia do diecezji, biskupów diecezjalnych i struktur diecezjalnych dotyczą również eparchii, ich biskupów i struktur.

CZEŚĆ PIERWSZA

Promocja ekumenizmu w Kościele katolickim

6. *Poszukiwanie jedności jest przede wszystkim wyzwaniem dla katolików*

Unitatis redintegratio naucza, że „podstawowym obowiązkiem” katolików jest „bacznie i szczerze rozważać, co należy odnowić i czego dokonać w samej Rodzinie katolickiej” (UR 4). Z tego powodu zamiast zaczynać od stosunków z innymi chrześcijanami, najpierw powinni, mówiąc słowami dekretu, ocenić „swoją wierność wobec woli Chrystusa w odniesieniu do Kościoła i jak należy gorliwie [przystąpić] do dzieła odnowy i reformy” (UR 4). Ta wewnętrzna przemiana przygotowuje, a także nakłania Kościół do dialogu oraz zaangażowania w relacje z pozostałymi wyznawcami Chrystusa. Jest to przedsięwzięcie dotyczące zarówno struktur kościelnych (sekcja A), jak i formacji ekumenicznej całego Ludu Bożego (sekcja B).

A. **Struktury ekumeniczne na poziomie lokalnym i regionalnym**

7. *Biskup jako człowiek dialogu promujący zaangażowanie ekumeniczne*

Dekret Soboru Watykańskiego II o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* (13) określa biskupa jako człowieka dialogu, który wychodzi naprzeciw ludzi dobrej woli, aby wspólnie dążyć do prawdy poprzez rozmowę charakteryzującą się jasnością i pokorą, w duchu miłości i przyjaźni. *Kodeks Prawa Kanonicznego* przywołuje tę samą ideę, opisując ekumeniczną odpowiedzialność biskupa: „Do braci nie będących w pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim niech

się odnosi życzliwie i z miłością, popierając także ekumenizm zgodny z myślą Kościoła” (KPK, kan. 383 § 3). Dlatego ekumenicznym zadaniem biskupa jest popieranie zarówno „dialogu miłości”, jak i „dialogu prawdy”.

8. *Odpowiedzialność biskupa za przewodzenie i kierowanie inicjatywami ekumenicznymi*

Ważna jest osobista dyspozycja biskupa do dialogu, a ponadto ma on pełnić rolę przywódcy i zarządcy. *Unitatis redintegratio* zakłada, że Lud Boży angażuje się w różnorodne działania ekumeniczne, ale zawsze „pod czujną opieką pasterzy” (UR 4). *Kodeks Prawa Kanonicznego*, w części poświęconej nauczycielskiemu zadaniu Kościoła, stwierdza: „Do całego Kolegium Biskupiego i Stolicy Apostolskiej należy przede wszystkim popieranie ruchu ekumenicznego i kierowanie nim wśród katolików” (KPK kan. 755, § 1). Ponadto obowiązkiem biskupów, zarówno indywidualnie, jak i na konferencjach episkopatów lub synodach, jest „stosownie do różnych potrzeb i pożytku wydawać praktyczne normy, przy uwzględnieniu przepisów wydanych w tej sprawie przez najwyższą władzę kościelną” (KPK 755 § 2; por. KKKW kan. 904 § 1, zob. także *Apostolorum Successores* 18). Przez ustanowienie takich norm biskupi, działając czy to pojedynczo, czy to zgromadzeni na konferencji, mogą zapewnić, że uniknie się zamieszania i nieporozumień oraz skandalu wśród wiernych.

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich (KKKW), który ekumenizmowi poświęca cały tytuł (XVIII), podkreśla „szczególną troskę” Katolickich Kościołów Wschodnich o umacnianie jedności wszystkich Kościołów Wschodnich i Orientalnych oraz akcentuje w tym przedsięwzięciu rolę biskupa eparchialnego. Jedność można wspierać „poprzez modlitwy, przykładowe życie, wierność religijną wobec starożytnych tradycji Kościołów wschodnich, lepsze wzajemne poznanie, współpracę, bratni szacunek wobec spraw materialnych i duchowych” (KKKW kan. 903).

9. *Mianowanie delegatów ds. ekumenizmu*

Dyrektorium ekumeniczne zaleca, aby biskup wyznaczył diecezjalnego delegata [referenta] ds. ekumenizmu, który byłby jego bliskim współpracownikiem i doradcą w sprawach ekumenicznych (nr 41). *Dyrektorium* proponuje również, aby biskup powołał diecezjalną komisję ds. ekumenizmu, mającą mu pomagać we wdrażaniu ekumenicznego nauczania Kościoła, jak zostało ono przedstawione w jego dokumentach oraz w wytycznych Konferencji Episkopatu lub Synodu (nr 42–45). Delegat ds. ekumenizmu i członkowie komisji ekumenicznej mogą być ważnymi ogniwami kontaktu biskupa w relacjach z innymi wspólnotami chrześcijańskimi oraz reprezentować go na spotkaniach ekumenicznych. Aby zachęcić katolickie parafie do pełnego zaangażowania w ruch ekumeniczny na szczeblu lokalnym, wielu biskupów uznało, że warto ustanowić parafialnych asystentów ds. ekumenizmu, jak to przewiduje *Dyrektorium ekumeniczne* (nr 45 i 67).

10. *Komisja Ekumeniczna Konferencji Episkopatu lub Synodu Katolickich Kościołów Wschodnich*

Tam, gdzie Konferencja Episkopatu lub Synod są wystarczająco liczne, *Dyrektorium ekumeniczne* zaleca utworzenie komisji biskupów odpowiedzialnej za ekumenizm (nr 46–47). Tym biskupom powinien pomagać zespół ekspertów–konsultantów i, jeśli to możliwe, stały sekretariat. Jedno z głównych zadań komisji to przełożenie ekumenicznych dokumentów Kościoła na konkretne działania, dostosowane do lokalnej sytuacji. Gdy konferencja jest zbyt mała na komisję biskupią, za przedsięwzięcia ekumeniczne powinien być odpowiedzialny przynajmniej jeden biskup (*Dyrektorium ekumeniczne* 46) z ewentualną asystencją odpowiednich doradców.

Komisja ma służyć wsparciem i radą poszczególnym biskupom, a także różnym urządcom Konferencji, w wypeł-

nianiu ich ekumenicznych obowiązków. *Dyrektorium ekumeniczne* proponuje, aby współpracowała z instytucjami ekumenicznymi na szczeblu krajowym lub terytorialnym, a tam, gdzie uzna to za stosowne, nawiązywała dialogi czy prowadziła konsultacje z innymi wspólnotami chrześcijańskimi. Członkowie komisji powinni reprezentować wspólnotę katolicką zaproszoną do udziału w ważnym wydarzeniu w życiu innej wspólnoty chrześcijańskiej, lub wyznaczyć swojego przedstawiciela. Dokładają też starań, aby zapewnić odpowiednią reprezentację gości lub delegacji ekumenicznych w ważnych momentach życia Kościoła katolickiego. *Apostolorum Successores* (nr 170) sugeruje, żeby obserwatorom z innych wspólnot chrześcijańskich – po konsultacji z osobami za nie odpowiedzialnymi – proponować udział w synodach diecezjalnych.

Wizyta *ad limina apostolorum* stwarza biskupom sposobność do podzielenia się swoimi ekumenicznymi doświadczeniami i troskami z Papieżem, z Papieską Radą ds. Popierania Jedności Chrześcijan i z innymi urzędami kurialnymi. Jest to również okazja do zasięgnięcia informacji lub otrzymania wskazówki w Papieskiej Radzie.

B. Ekumeniczny wymiar formacji

11. Lud przygotowany do dialogu i zaangażowania ekumenicznego

Poprzez formowanie [wiernych] biskup może zapewnić, że lud jego diecezji jest odpowiednio przygotowany do zaangażowania się w relacjach z innymi chrześcijanami. *Unitatis redintegratio* (nr 11) zaleca, aby uczestnicy dialogu ekumenicznego podchodzili do swego zadania „z umiłowaniem prawdy, z miłością i pokorą”. Te trzy fundamentalne dyspozycje stanowią rdzeń formacji ekumenicznej całego Ludu Bożego.

Po pierwsze, ekumenizm nie opiera się na kompromisie, jak gdyby jedność miała być osiągnięta kosztem

prawdy. Wręcz przeciwnie, poszukiwanie jedności prowadzi do pełniejszego zrozumienia objawionej prawdy Bożej. Podstawa formacji ekumenicznej polega na tym, aby „głębiej i prościej wyjaśniać wiarę katolicką w taki sposób i w takim języku, aby również bracia odłączeni mogli ją właściwie zrozumieć” (UR 11). Te wyjaśnienia muszą prowadzić do przekonania „o istnieniu porządku czy «hierarchii» prawd nauki katolickiej, ponieważ różny jest ich związek z fundamentami wiary chrześcijańskiej” (UR 11). Chociaż we wszystkie prawdy objawione wierzy się tą samą boską wiarą, ich znaczenie zależy od tego, jakie mają odniesienie do zbawczych tajemnic Trójcy i zbawienia w Chrystusie, źródle wszystkich doktryn chrześcijańskich. Badając wagę prawd, zamiast prosto je wyliczając, katolicy mogą dokładniej zrozumieć jedność, jaka istnieje między chrześcijanami.

Po drugie, cnota miłości wymaga, aby katolicy unikali polemicznego prezentowania chrześcijańskiej historii i teologii, a w szczególności unikali fałszywego prezentowania stanowisk innych chrześcijan (zob. UR 4 i 10). Kierując się postawą miłości, formatorzy będą raczej starali się zawsze podkreślać wiarę posiadaną z innymi chrześcijanami oraz przedstawiać dzielące nas teologiczne różnice z wyważeniem i dokładnością. W ten sposób praca formacyjna pomaga usunąć przeszkody w dialogu między chrześcijanami (zob. UR 11).

Sobór Watykański II podkreślił: „rzeczywisty ekumenizm nie istnieje bez wewnętrznej przemiany” (UR 7). Odpowiednio pokorna postawa pozwala katolikom docenić to, „czego Bóg dokonuje w tych, którzy należą do innych Kościołów i Wspólnot kościelnych” (UUS 48), co z kolei otwiera nam drogę do uczenia się i otrzymywania darów od tych braci i sióstr. Pokora jest znowu potrzebna, gdy poprzez spotkanie z nimi wychodzi na jaw prawda, która „może się domagać zmiany poglądów i postaw” (UUS 36).

i. Formacja świeckich, seminarzystów i duchownych

12. Krótki przewodnik po wytycznych Dyrektorium ekumenicznego na temat formacji

Perspektywa ekumeniczna powinna być obecna we wszystkich aspektach i dyscyplinach formacji chrześcijańskiej. *Dyrektorium ekumeniczne* zawiera wytyczne dotyczące przede wszystkim formacji ekumenicznej ogółu wiernych (nr 58–69). Przewiduje, że będzie się ona odbywać poprzez studiowanie i głoszenie Słowa, katechezę, liturgię oraz życie duchowe, w różnych obszarach, takich jak rodzina, parafia, szkoła i stowarzyszenia świeckie. W dokumencie znajdują się ponadto wskazówki dotyczące formowania osób zaangażowanych w duszpasterstwo, zarówno wyświęconych (nr 70–82), jak i świeckich (nr 83–86). *Dyrektorium* zaleca zarówno, aby wszystkie kursy [wykłady] cechowała ekumeniczna perspektywa i wrażliwość, jak i to, aby specjalny kurs na temat ekumenizmu był obowiązkową częścią pierwszego stopnia studiów teologicznych (nr 79). Szczególnie podkreśla się ekumeniczny wymiar kształcenia seminarzystów i zaleca się, aby wszyscy oni mieli możliwość nabycia doświadczenia w tym zakresie (nr 70–82). Dokument uwzględnia również stałą formację ekumeniczną kapłanów, diakonów, osób zakonnych i świeckich (nr 91).

W 1997 r. Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan wydała wytyczne zatytułowane *Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej*. Dwie części tej publikacji dotyczą, odpowiednio, potrzeby nadania ekumenicznego wymiaru każdej dziedzinie formacji teologicznej oraz niezbędnych elementów specjalnego kursu studium ekumenizmu.

ii. Korzystanie z mediów i diecezjalnych stron internetowych

13. Ekumeniczne podejście do korzystania z mediów

Skutkiem trwającego przez wieki braku komunikacji między wspólnotami chrześcijańskimi było pogłębienie różnic między nimi. Wysiłki mające na celu jej wspieranie i wzmacnianie mogą odgrywać kluczową rolę w zbliżaniu podzielonych wyznawców Chrystusa. Osoby reprezentujące Kościół w środkach społecznego przekazu powinny kierować się opisanym powyżej nastawieniem ekumenicznym, pokazując, że cenią swoich chrześcijańskich braci i siostry oraz że katolicy są ludźmi otwartymi na ich słuchanie i uczenie się od nich.

14. Niektóre zalecenia dotyczące diecezjalnych stron internetowych

Internet jest medium, przez które coraz częściej świat postrzega oblicze Kościoła. To miejsce, gdzie zarówno wierni katolicy, jak i inni zapoznają się z Kościołem lokalnym i na tej podstawie będą oceniać jego priorytety i starania. Należy zwrócić uwagę na ten nowy wymiar życia eklesjalnego. Troska Kościoła o jedność chrześcijan w posłuszeństwie Chrystusowi oraz nasza miłość i szacunek do pozostałych wspólnot chrześcijańskich powinny być natychmiast widoczne na diecezjalnej stronie internetowej. Ci, którzy ją prowadzą, muszą być świadomi spoczywającej na nich odpowiedzialności za formację chrześcijańską. Za pośrednictwem strony internetowej powinno być łatwo odnaleźć i nawiązać kontakt z diecezjalnym delegatem ds. ekumenizmu i komisją ekumeniczną. Warto też, aby zawierała linki do witryn internetowych Rady ds. Ekumenizmu Konferencji Episkopatu lub Synodu, Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan, lokalnych i krajowych rad ekumenicznych.

Ekumeniczna strona diecezjalnej witryny internetowej jest doskonałym miejscem do publikowania wiadomości i relacjonowania wydarzeń z tego obszaru. Zawsze jednak przed użyciem zdjęć partnerów ekumenicznych należy uzyskać ich pozwolenie, ponieważ w niektórych wypadkach publikacja może przysporzyć im problemów.

Zalecenia praktyczne

- ▶ Zapoznać się z *Dyrektorium ekumenicznym* i z niego korzystać.
- ▶ Wyznaczyć diecezjalnego delegata [referenta] ds. ekumenizmu. *Dyrektorium ekumeniczne* (nr 41) zaleca, aby każda diecezja miała takiego delegata, działającego jako bliski współpracownik biskupa w sprawach ekumenicznych i mogącego reprezentować diecezję wobec innych lokalnych wspólnot chrześcijańskich. Tam, gdzie to możliwe, rola ta powinna być oddzielona od funkcji delegata ds. dialogu międzyreligijnego.
- ▶ Powołać diecezjalną komisję ekumeniczną. *Dyrektorium ekumeniczne* (nr 42–44) proponuje, aby w każdej diecezji była taka komisja, mająca za zadanie nadawać stosowny wymiar ekumeniczny każdemu aspektowi życia Kościoła lokalnego, nadzorować formację ekumeniczną, inicjować konsultacje z innymi wspólnotami chrześcijańskimi i dawać z nimi świadectwo naszej wspólnej wiary.
- ▶ Zachęcić do mianowania parafialnych asystentów ds. ekumenizmu. *Dyrektorium ekumeniczne* zaleca, aby każda parafia stanowiła „miejsce autentycznego świadectwa ekumenicznego” (nr 67; zob. także nr 45) i posiadała parafianina odpowiedzialnego za lokalne relacje ekumeniczne.
- ▶ Znać normy ustalone przez Konferencję Episkopatu lub Synod [dotyczące ekumenizmu]. *Dyrektorium ekumeniczne* (nr 46–47) sugeruje, żeby każda konferencja lub synod miały komisję biskupów ze stałym sekretarzem [sekretariatem] odpowiedzialną za

zaangażowanie ekumeniczne, a w wypadku jej braku, wyznaczonego do tej funkcji biskupa. Komisja lub biskup odpowiada nie tylko za stosowanie wyżej wymienionych norm, lecz także za współpracę z organami ekumenicznymi na szczeblu krajowym.

- ▶ Zapewnić obowiązkowy kurs [cykl wykładów] na temat ekumenizmu we wszystkich seminariach i wydziałach teologii katolickiej w diecezji oraz zadbać o to, żeby wszystkie przedmioty w ramach tych studiów miały wymiar ekumeniczny.
 - ▶ Rozpowszechniać dokumenty i materiały ekumeniczne przez diecezjalną stronę internetową.
 - ▶ Za pośrednictwem strony internetowej przekazywać informacje o wydarzeniach ekumenicznych, aby wierni mogli zobaczyć, że ich biskup spotyka się, modli i współpracuje z innymi lokalnymi wspólnotami chrześcijańskimi.
-

CZĘŚĆ DRUGA

Relacje Kościoła katolickiego z innymi chrześcijanami

15. Wiele sposobów ekumenicznego zaangażowania z innymi chrześcijanami

Ruch ekumeniczny jest jeden i niepodzielny, i zawsze należy go traktować jako całość. Niemniej jednak przybiera on różne formy w zależności od różnych aspektów życia kościelnego. Ekumenizm duchowy promuje modlitwę, nawrócenie i świętość życia ze względu na jedność chrześcijan. Dialog miłości dotyczy spotkania na poziomie codziennych kontaktów i współpracy w celu umocnienia i pogłębiania więzi, którą mamy już na mocy chrztu. Dialog prawdy dotyczy istotnych kwestii doktrynalnych w celu

uzdrowienia podziałów wśród chrześcijan. Dialog życia obejmuje wszelkie sposobności do spotkań i współpracy z innymi chrześcijanami w ramach wspólnych inicjatyw duszpasterskich, w misji dla świata i poprzez kulturę. Te formy ekumenizmu rozróżnia się tutaj ze względu na jasność wykładu, ale zawsze należy pamiętać, że są to powiązane między sobą i wzajemnie wzbogacające się aspekty tej samej rzeczywistości. Wiele działań ekumenicznych będzie obejmowało jednocześnie kilka wymiarów. Rozróżnienia wprowadzone w tym dokumencie mają jedynie pomóc biskupowi w jego rozeznawaniu⁴.

A. Ekumenizm duchowy

16. *Modlitwa, nawrócenie i świętość życia*

W *Unitatis redintegratio* (nr 8) ekumenizm duchowy jest opisany jako „dusza całego ruchu ekumenicznego”. Podczas każdej Eucharystii katolicy proszą Pana, aby dał Kościołowi „jedność i pokój” (ryt rzymski, przed znakiem pokoju) lub modlą się o „stałość świętych Bożych Kościołów i o jedność wszystkich” (Boska Liturgia św. Jana Chryzostoma, Litania pokoju). Ekumenizm duchowy polega nie tylko na modlitwie o jedność chrześcijan, ale także na „nawróceniu serca i świętości życia” (UR 8). Naprawdę, „Niech pamiętają wszyscy wyznawcy Chrystusa, że tym bardziej rozwijają sprawę jedności chrześcijan, a nawet ją realizują, im bardziej starają się wieść nieskazitelne życie według Ewangelii” (UR 7). Ekumenizm duchowy wymaga nawrócenia i reformy życia. Jak powiedział papież Benedykt XVI: „Potrzebne są konkretne gesty, które przemówią do serc i poruszą sumienia, przynaglając wszystkich do wewnętrznego nawrócenia, stanowiącego nieodzowny

4. Na przykład: ponieważ *Vademecum* przyjmuje perspektywę biskupa, *communicatio in sacris* rozumie się tu raczej jako troskę duszpasterską niż aspekt ekumenizmu duchowego.

warunek wszelkiego postępu na drodze ekumenizmu⁵. Podobnie napisał kard. Walter Kasper w podręczniku ekumenizmu duchowego: „Tylko w kontekście nawrócenia i odnowy mogą zostać uleczone zranione więzy wspólnoty”⁶.

17. *Modlitwa z innymi chrześcijanami*

Ponieważ jako bracia i siostry w Chrystusie jesteśmy w rzeczywistej komunii, katolicy nie tylko mogą, ale wręcz powinni szukać okazji do modlitwy z innymi chrześcijanami. Pewne jej formy są szczególnie odpowiednie na drodze do jedności z nimi. Tak jak na zakończenie obrzędu chrztu odmawiamy Modlitwę Pańską, uznając uzyskaną godność dzieci jednego Ojca, właściwe jest odmawianie jej z innymi chrześcijanami, z którymi dzielimy chrzest.

Podobnie starożytna chrześcijańska praktyka odmawiania razem psalmów i pieśni biblijnych (Modlitwa Kościoła), będąca tradycją wielu wspólnot chrześcijańskich, dobrze nadaje się do stosowania w kontekście ekumenicznym (zob. *Dyrektorium ekumeniczne* nr 117–119)⁷.

Promując wspólną modlitwę, katolicy powinni być wrażliwi na to, że niektóre wspólnoty chrześcijańskie nie przyłączają się do niej, jak to miało niegdyś miejsce w wypadku Kościoła katolickiego.

5. Pierwsze przemówienie Papieża Benedykta XVI na zakończenie Eucharystii koncelebrowanej z członkami Kolegium Kardynalskiego w Kaplicy Sykstyńskiej 20 kwietnia 2005 r.

6. W. Kasper, *A Handbook of Spiritual Ecumenism* [‘Podręcznik ekumenizmu duchowego’], New York: New City Press 2007, nr 6.

7. Zob. także *Seigneur, ouvre nos lèvres* [‘Panie, otwórz wargi nasze’], dokument Wspólnego Komitetu Dialogu Anglikańsko-Katolickiego we Francji (2014 r.).

18. *Modlitwa o jedność: Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan*

Sobór Watykański II nauczał, że „plan pojednania wszystkich chrześcijan w jedności jednego i jedyne Kościoła Chrystusowego przekracza ludzkie siły i zdolności” (UR 24). Modląc się o jedność uznajemy, że jest ona darem Ducha Świętego, a nie czymś, co możemy osiągnąć tylko własnym wysiłkiem. Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan jest rokrocznie obchodzony od 18 do 25 stycznia lub, w niektórych częściach świata, w okolicach święta Pięćdziesiątnicy. Ekumeniczna grupa chrześcijan z wyznaczonego na dany rok regionu przygotowuje materiały do wykorzystania na całym świecie, skoncentrowane na wybranym tekście biblijnym, zawierające temat, wspólne nabożeństwo i krótkie refleksje biblijne na każdy dzień tygodnia. Biskup może bardzo skutecznie promować sprawę jedności chrześcijan przez wzięcie udziału w ekumenicznym nabożeństwie dla podkreślenia tego Tygodnia razem z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi, a także przez zachęcanie parafii i grup do współpracy z innymi wspólnotami chrześcijańskimi obecnymi na tym terenie w celu zorganizowania w tym Tygodniu specjalnych wydarzeń modlitewnych.

19. *Modlitwa za siebie nawzajem i w potrzebach świata*

Ważnym aspektem ekumenizmu duchowego jest po prostu modlitwa za braci i siostry w Chrystusie, w szczególności za tych, którzy są naszymi sąsiadami. Nawet jeśli istnieją trudności w lokalnych relacjach ekumenicznych lub jeśli inni nie odwzajemniają naszego otwarcia na nich, możemy nadal modlić się o błogosławieństwo dla tych chrześcijan i przyjęc taką praktykę jako stały element modlitwy zarówno osobistej, jak i wstawienniczej w liturgiach.

Encyklika *Ut unum sint* naucza, że „nie ma już żadnego ważnego i doniosłego wydarzenia, któremu nie przyniosłaby korzyści wzajemna obecność i modlitwa chrze-

ścijan” (UUS 25). Chrześcijanie wywodzący się z różnych tradycji będą dzielić tę samą troskę o lokalną społeczność, w której żyją i o konkretne wyzwania, przed którymi one stają. Mogą okazywać swoje zaangażowanie przez wspólne podkreślanie znaczących wydarzeń lub rocznic w życiu społeczności oraz przez wspólną modlitwę w jej szczególnych potrzebach. Światowe problemy, takie jak wojna, ubóstwo, sytuacja migrantów, niesprawiedliwość i prześladowania wyznawców Chrystusa, a także innych grup religijnych, również wymagają uwagi chrześcijan, ich połączenia się w modlitwie o pokój i za osoby najbardziej bezbronne.

20. *Pismo święte*

Dekret *Unitatis redintegratio* stwierdza, że Pismo święte jest „w potężnym ręku Boga znakomitym narzędziem do osiągnięcia [...] jedności” (UR 21). *Dyrektorium ekumeniczne* nalega, aby zrobić wszystko, co możliwe, dla zachęcenia chrześcijan do wspólnego czytania Pisma. Ono – kontynuuje dokument – powoduje zacieśnienie więzi jedności między nimi, otwarcie na jednoczące działanie Boga i umacnianie się ich wspólnego świadectwa o Słowie Bożym (zob. nr 183). Katolicy dzielą ze wszystkimi chrześcijanami Pismo Święte, a z wieloma także niedzielny lekcjonarz. To wspólne dziedzictwo biblijne stwarza możliwości spotykania się na modlitwie i na dyskusjach opartych na Piśmie, prowadzenia *lectio divina*, wydawania razem publikacji i tłumaczeń⁸, a nawet organizowania ekumenicznych pielgrzymek do świętych miejsc opisanych w Biblii. Szczególnie skutecznym środkiem wykazywania, że stanowi ona dla nas, chrześcijan, źródło, z którego wspólnie czerpiemy, odpowiednia wydaje się postęga głoszenia. Tam, gdzie jest

8. Zob. Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan i Zjednoczone Towarzystwa Biblijne, *Wytyczne do współpracy międzywyznaniowej w tłumaczeniu Biblii [Nowe przejrzane wydanie](1987)*. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 7 (1989), nr 2, s. 77–87.

to stosowne, do udziału w niej (podczas celebracji innych niż eucharystyczne) mogą być wzajemnie zapraszani katolicy i inni chrześcijańscy duchowni [*ministers*] (*Dyrektorium ekumeniczne* nr 135, a także nr 118–119).

21. *Święta i okresy liturgiczne*

Podobnie z większością innych tradycji chrześcijańskich dzielimy co najmniej takie główne części kalendarza liturgicznego jak: Narodzenie Pańskie, Wielkanoc i Pięćdziesiątnica, a z wieloma również okres Adwentu i Wielkiego Postu. W wielu częściach świata wspólny kalendarz pozwala chrześcijanom wspólnie przygotowywać się do obchodów głównych świąt. W niektórych diecezjach biskup katolicki wydaje razem z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi przesłanie dotyczące tych ważnych uroczystości.

22. *Święci i męczennicy*

„Chyba najbardziej przekonujący jest [...] ekumenizm świętych i męczenników”, pisał św. Jan Paweł II w Liście apostołskim *Tertio millennio adveniente*, dodając: „*Communio sanctorum* mówi głośniej aniżeli podziały” (nr 37). Nasze Kościoły są już zjednoczone przez komunie świętych i męczenników. Wspólna pobożność związana z konkretnym świętym, sanktuarium lub obrazem może być okazją do ekumenicznej pielgrzymki, procesji lub celebracji. Katolicy w ogóle, a zwłaszcza katolicy biskupi mogą umacniać więzi z innymi chrześcijanami, zachęcając do kultuwowania razem praktykowanych już wspólnych form pobożności.

W niektórych częściach świata chrześcijanie są prześladowani. Papież Franciszek niejednokrotnie mówił o „ekumenizmie krwi”⁹. Prześladowcy często lepiej niż sami chrześcijanie rozpoznają istniejącą między nimi

9. Zob. np. przemówienie papieża Franciszka w Bazylice Grobu Świętego w Jerozolimie 25 maja 2014 r.

jedność. Katolicy, oddając cześć męczennikom z innych tradycji, uznają bogactwa, którymi obdarzył ich Chrystus, i których są mocnym świadectwem (zob. UR 4). Co więcej, chociaż naszą komuniją ze wspólnotami, do których należą ci męczennicy, cechuje niedoskonałość, ona „jest już doskonała w tym, co wszyscy uważamy za szczyt życia łaski: w świadectwie (*martyria*) aż do śmierci, w tej najprawdziwszej realistycznej komunii z Chrystusem” (UUS 84; zob. także 12, 47, 48 i 79).

23. *Wkład życia konsekrowanego w jedność chrześcijan*

Życie konsekrowane, zakorzenione we wspólnej tradycji Kościoła niepodzielnego, ma niewątpliwie szczególne powołanie do popierania jedności. Założone dawno wspólnoty monastyczne i zakonne, jak również nowe wspólnoty i ruchy kościelne mogą być uprzywilejowanymi miejscami gościnności ekumenicznej, modlitwy o jedność i „wymiany darów” między chrześcijanami. Dla niektórych niedawno założonych wspólnot promowanie tej jedności jest szczególnym charyzmatem; członkowie części z nich wywodzą się z różnych tradycji chrześcijańskich. W adhortacji apostolskiej *Vita consecrata* św. Jan Paweł II napisał: „Jest zatem konieczne, aby w życiu osób konsekrowanych więcej miejsca zajmowała modlitwa ekumeniczna i autentyczne świadectwo ewangeliczne”. Istotnie, kontynuował, „żaden Instytut [życia konsekrowanego] nie powinien czuć się zwolniony z obowiązku pracy dla tej sprawy” (nr 100–101).

24. *Uzdrowienie pamięci*

Wyrażenie „uzdrowienie pamięci” ma swoje korzenie w Soborze Watykańskim II. Przedostatniego dnia Soboru (7 grudnia 1965 r.) wspólne oświadczenie św. Pawła VI i patriarchy Atenagorasa „usunęło z pamięci” Kościoła ekskomuniki wydane w 1054 r. Dziesięć lat później św. Paweł VI po raz pierwszy użył wyrażenia „uzdrowienie pamięci”.

Jak napisał w św. Jan Paweł II: „[...] zgromadzenie soborowe kończyło się uroczystym aktem, który był równocześnie oczyszczeniem pamięci historycznej, wzajemnym przebaczeniem i postanowieniem solidarnego dążenia do komunii” (UUS 52). W tej samej encyklice podkreślił potrzebę przezwyciężenia „przejawów nieumiejętności przebaczenia”, „antyewangelicznego, nieprzejednanego potępiania «innych»”, „pogardy płynącej z chorobliwej pewności siebie” (UUS 15). Ponieważ wspólnoty chrześcijańskie wzrastały każda oddzielnie, często żywiąc urazy, postawy jakie miały, w niektórych wypadkach, utrwaliły się. Pamięć wielu wspólnot pozostaje zraniona minionymi konfliktami religijnymi i narodowymi. Jednakże kiedy wspólnoty po przeciwnych stronach historycznych podziałów są w stanie spotkać się w ponownym odczytywaniu dziejów, pojednanie pamięci jest możliwe.

Przykładem uzdrawiania pamięci były obchody 500. rocznicy Reformacji w 2017 r. Katolicy i luteranie w raporcie *Od konfliktu do komunii* zadawali sobie pytanie, w jaki sposób mogliby kontynuować swoje tradycje, „aby nie tworzyć nowych przepaści między chrześcijanami różnych wyznań” (nr 12)¹⁰. Stwierdzili, że są w stanie zmienić stosunek do wspólnej historii: „Tęgo, co stało się w przeszłości, nie można zmienić, jednak wybór treści i sposobu wspominania przeszłości może się rzeczywiście zmieniać z upływem czasu. Przeszłość uobecnia się w upamiętnieniu. Podczas gdy przeszłość jest niezmienna, obecność przeszłości w teraźniejszości ulega zmianie” (nr 16).

10. Zob. Luterkańsko-rzymskokatolicka Komisja Dialogu ds. Jedności, *Od konfliktu do komunii. Luterkańsko-katolickie wspólne upamiętnienie Reformacji w 2017 roku* [2013¹], red. Agnieszka Filak, tłum. Dariusz Bruncz, Dziegielów: Wydawnictwo Warto 2017 (wyd. drugie, poprawione i uzupełnione).

Zalecenia praktyczne

- ▶ Modlić się regularnie o jedność chrześcijan.
 - ▶ Zaznaczyć obchody Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan modlitwą (nabożeństwem) zorganizowaną w sposób ekumeniczny, i do tego samego zachęcać parafie.
 - ▶ Przemyśleć z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi możliwość wspólnego zorganizowania dni studium Pisma świętego, ekumenicznych pielgrzymek/procesji, podjęcia symbolicznych gestów lub wymiany relikwii i świętych obrazów.
 - ▶ Wydać razem z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi przesłanie na uroczystość Narodzenia Pańskiego lub Wielkanocy.
 - ▶ Odprawić z innymi lokalnymi wspólnotami chrześcijańskimi nabożeństwo ekumeniczne we wspólnej intencji.
 - ▶ Zachęcać duchownych lub asystentów duszpasterskich do regularnego spotykania się na modlitwie z pracującymi w ich sąsiedztwie chrześcijańskimi duchownymi i liderami innych wspólnot.
 - ▶ Być świadomym ekumenicznej działalności wspólnot życia konsekrowanego oraz ruchów kościelnych i do niej zachęcać.
 - ▶ Poprosić komisję diecezjalną o współpracę z innymi wspólnotami chrześcijańskimi w celu rozeznania, gdzie wydaje się konieczne uzdrowienie pamięci, i zaproponować konkretne przedsięwzięcia mogące to ułatwić.
-

B. Dialog miłości

25. *Chrzecielny fundament dialogu miłości*

Wszelki ekumenizm jest ekumenizmem chrzcielnym. O ile katolicy mogą uznawać wszystkich ludzi za braci i siostry ze względu na wspólne Stwórcę, to za tym głębszą uważają więź łączącą ich z ochrzczoneymi z in-

nych wspólnot chrześcijańskich, którzy są ich braćmi i siostrami w *Chrystusie*, jak wyraża się Nowy Testament i Ojcowie Kościoła. Dlatego dialog miłości odnosi się nie tylko do ludzkiego braterstwa, ale o wiele bardziej do więzi jedności powstałych na mocy chrztu.

26. *Kultura spotkania w instytucjach i wydarzeniach ekumenicznych*

Katolicy nie powinni czekać, aż inni chrześcijanie wyjdą im naprzeciw, ale powinni być zawsze gotowi zrobić pierwszy krok w ich kierunku (zob. UR 4). Ta „kultura spotkania” jest wstępnym warunkiem każdego prawdziwego ekumenizmu. Dlatego ważne jest, aby katolicy w miarę możliwości uczestniczyli w pracach instytucji ekumenicznych na szczeblu lokalnym, diecezjalnym i krajowym. Takie organy jak rady Kościołów i rady chrześcijańskie budują wzajemne zrozumienie i współpracę (zob. *Dyrektorium ekumeniczne* nr 166–171). Katolicy mają szczególny obowiązek uczestniczenia w ruchu ekumenicznym, gdy stanowią większość (zob. *Dyrektorium ekumeniczne* nr 32). Dialog miłości buduje się poprzez skomasowanie wzmacniających więzi komunii prostych inicjatyw: wymiana orędzi lub delegacji przy specjalnych okazjach; wzajemne wizyty, spotkania lokalnych duszpasterzy; tworzenie partnerstwa lub związków wspólnot czy instytucji (diecezji, parafii, seminariów duchownych, szkół i chórów). W ten sposób słowem i gestem okazujemy miłość nie tylko do naszych braci i siostr w *Chrystusie*, ale także do ich chrześcijańskich wspólnot, ponieważ konieczne jest, aby katolicy „z radością rozpoznawali i cenili prawdziwie chrześcijańskie dobra” tam się znajdujące (UR 4).

Z doświadczenia wielu biskupów wynika, że w dialogu miłości ekumenizm staje się czymś więcej niż tylko obowiązkiem ich posługi – okazuje się również źródłem wzbogacenia i powodem do radości, przez którą doświadczają „jak dobrze i miło, gdy bracia mieszkają razem” (Ps 133,1).

Zalecenia praktyczne

- ▶ Uczynić pierwszy krok, aby spotkać się z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi.
 - ▶ Modlić się osobiście i publicznie za innych zwierzchników chrześcijańskich.
 - ▶ Uczestniczyć, o ile jest to możliwe i stosowne, w liturgiach święceń / ustanowienia / powitania innych zwierzchników chrześcijańskich w swojej diecezji.
 - ▶ Zapraszać, kiedy to stosowne, innych zwierzchników chrześcijańskich na ważne liturgiczne celebracje i wydarzenia.
 - ▶ Zasięgać informację na temat rad Kościołów oraz instytucji ekumenicznych w swojej diecezji i uczestniczyć w nich w takim stopniu, w jakim jest to możliwe.
 - ▶ Przekazywać innym zwierzchnikom chrześcijańskim informacje i zawiadamiać o ważnych wydarzeniach.
-

C. Dialog prawdy

27. *Dialog jako wymiana darów*

W encyklice *Ut unum sint* św. Jan Paweł II napisał, że dialog „stał się wyraźną potrzebą, jednym z priorytetów Kościoła” (nr 31). [Wcześniej w Dekrecie o ekumenizmie stwierdzono, że] poprzez dialog ekumeniczny każdy uczestnik zyskuje „bliższe prawdy poznanie” i „sprawdliwszą ocenę” partnera dialogu (UR 4). Św. Jan Paweł II uściślił: „Dialog nie jest tylko wymianą myśli, ale zawsze w jakiś sposób «wymianą darów»” (UUS 28). W tej wymianie „poszczególne części przynoszą innym częściom i całemu Kościołowi właściwe sobie dary” (LG 13). Papież Franciszek wezwał do aktywnego zwracania uwagi na dary innych chrześcijan lub na potencjalne obszary uczenia się od nich, odpowiadające naszym własnym potrzebom kościelnym. „Jeśli rzeczywiście wierzymy w wolne i hojne działanie Ducha, ileż możemy się nauczyć od innych! Nie

chodzi tylko o otrzymanie informacji o drugich, by ich lepiej poznać, ale o zebranie tego, co Duch w nich zasiał jako dar również dla nas” (EG 246).

28. *Dialog, który prowadzi nas do całej prawdy*

Dialog prawdy to dialog teologiczny prowadzony w celu przywrócenia jedności wiary. W encyklice *Ut unum sint* św. Jan Paweł II zapytał: „któż mógłby uważać, że dopuszczalne jest pojednanie osiągnięte kosztem prawdy?” (UUS 18), i podkreślił, że pełna komunია „będzie musiała opierać się na przyjęciu całej prawdy, w którą Duch Święty wprowadza uczniów Chrystusa” (UUS 36). To samo przekonanie wyrazili papież Franciszek i ekumeniczny patriarcha Bartłomiej w podpisanej w Jerozolimie w 2014 r. wspólnej deklaracji: „Tak więc możemy stwierdzić raz jeszcze, że dialog teologiczny nie poszukuje najniższego wspólnego mianownika teologicznego, co do którego można by osiągnąć kompromis, ale opiera się raczej na pogłębianiu całej prawdy, którą Chrystus dał swojemu Kościołowi, prawdy, którą dzięki natchnieniu Ducha Świętego wciąż coraz lepiej rozumiemy”.

29. *Dialog teologiczny na poziomie międzynarodowym, krajowym i diecezjalnym*

W latach następujących po Soborze Watykańskim II Kościół katolicki zaangażował się w wiele dwustronnych międzynarodowych dialogów teologicznych ze światowymi wspólnotami chrześcijańskimi. Do zadań powstałych w tym celu komisji należało zajęcie się niezgodnościami teologicznymi, które w przeszłości spowodowały podziały. Chodziło jednak o to, by podejmując te działania unikać polemicznego języka i narosłych przez lata uprzedzeń, a za punkt wyjścia przyjąć wspólną tradycję¹¹. W wyniku

11. W załączniku do niniejszego dokumentu znajdują się informacje o tych dialogach.

tych prac powstały dokumenty będące próbą określenia, w jakim stopniu partnerzy dialogu wyznają tę samą wiarę. Przeanalizowano istniejące różnice i starano się poszerzyć zakres tego, co ich łączy, oraz zidentyfikować obszary wymagające dalszych wysiłków. Rezultaty tych dialogów dostarczają ram dla rozeznania tego, co możemy, a czego nie możemy we właściwy sposób razem zrobić na podstawie wspólnej wiary.

Nie mniej ważna jest praca wielu narodowych komisji dialogu działających pod zwierzchnictwem Konferencji Episkopatów. Komisje krajowe często same prowadzą rozmowy z komisjami międzynarodowymi, proponując nowe obszary owocnych poszukiwań, a także przyjmując i komentując dokumenty tych komisji.

Dialog prawdy prowadzony na szczeblu krajowym i diecezjalnym może odegrać szczególną rolę, jeśli chodzi o znaczenie i ważność celebracji chrztu. Lokalne władze Kościoła były w stanie sformułować wspólne oświadczenia wyrażające wzajemne uznanie chrztu (zob. *Dyrektorium ekumeniczne* nr 94). Inne ekumeniczne grupy robocze oraz inicjatywy również wnoszą cenny wkład w dialog prawdy¹².

30. *Wyzwanie recepcji*

Recepcja jest procesem, dzięki któremu Kościoł rozpoznaje i przyswaja to, co uznaje za autentyczną naukę chrześcijańską. Takie rozeznawanie wspólnota chrześcijańska praktykowała od samych początków głoszenia Słowa, przez długą historię soborów powszechnych i nauczania Kościoła. W erze ekumenizmu recepcja nabiera nowego

12. Np. Grupa z Dombes, Ekumeniczna Grupa Robocza teologów ewangelickich i katolickich, rozmowy teologiczne z Orientalnymi Kościołami Ortodoksyjnymi zainicjowane przez Fundację Pro Oriente, Rozmowy z Malines, Katolicy i Ewangelicy Razem i Wspólna Prawosławno-Katolicka Grupa Robocza św. Ireneusza.

znaczenia. Podczas gdy dwustronne i wielostronne dialogi na przestrzeni lat zaowocowały wieloma wspólnymi oświadczeniami i deklaracjami, teksty te nie zawsze wchodziły w życie wspólnot chrześcijańskich. W dokumencie dotyczącym recepcji Wspólna Grupa Robocza Światowej Rady Kościołów i Kościoła katolickiego określiła recepcję ekumeniczną jako „ewangeliczną postawę, konieczną do tego, aby umożliwić przyjęcie [owoców dialogu] we własnej tradycji kościelnej”¹³. Św. Jan Paweł II stwierdził, że aby dwustronne deklaracje zostały przyjęte, „potrzebna jest poważna refleksja, którą winien podjąć Lud Boży jako całość, choć różne mogą być jej metody, formy i poziomy kompetencji” (UUS 80). Ten proces recepcji powinien angażować cały Kościół w praktykowaniu *sensus fidei*: wiernych świeckich, teologów i pasterzy. Ważną rolę odgrywają w tym względzie wydziały teologiczne i lokalne komisje ekumeniczne. Ostatecznie odpowiedzialność za wydanie osądu spoczywa na władzy nauczycielskiej Kościoła (zob. UUS 81). Dlatego zachęca się biskupów do czytania i dokonywania oceny szczególnie tych dokumentów ekumenicznych, które najbardziej dotyczą sytuacji ich diecezji. Wiele z nich zawiera sugestie możliwe do wdrożenia na poziomie lokalnym.

Chociaż teksty powstałe w wyniku dialogów ekumenicznych nie stanowią oficjalnych dokumentów nauczania zaangażowanych w nie Kościołów, wcielanie ustaleń tam zawartych w życie wspólnot chrześcijańskich pomaga wszystkim w głębszym zrozumieniu i docenieniu tajemnic wiary.

13. Dziewiąty Raport Wspólnej Grupy Roboczej Światowej Rady Kościołów i Kościoła Rzymskokatolickiego (2007-2012). Załącznik A: *Recepcja: klucz do ekumenicznego postępu* (nr 15) [wyd. polskie *Raportu* i załączników można znaleźć w: „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 30 (2014) nr 1–2, s. 93–228].

Zalecenia praktyczne

- ▶ Określić, które dokumenty dwustronne między Kościołem katolickim a głównymi wspólnotami chrześcijańskimi obecnymi w diecezji zostały opublikowane. Dodatek do *Vademecum* zawiera wykaz dialogów, których teksty są dostępne na stronie internetowej Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan.
 - ▶ Utworzyć diecezjalną lub regionalną komisję dialogu złożoną ze świeckich i duchownych ekspertów teologii. Komisja może zaangażować się we wspólne badanie dokumentów dialogów międzynarodowych lub krajowych, może też zająć się kwestiami o znaczeniu lokalnym.
 - ▶ Zwrócić się do komisji z propozycją konkretnych działań, które mogłyby zostać podjęte przez diecezję razem z inną wspólnotą lub wspólnoty chrześcijańskie na podstawie osiągniętych porozumień ekumenicznych.
-

D. Dialog życia

31. Prawdy wypowiedane razem w dialogu teologicznym powinny znaleźć konkretny wyraz we wspólnym działaniu duszpasterskim, w służbie światu i w kulturze. *Dyrektorium ekumeniczne* stwierdza, że wkład chrześcijan w różne dziedziny życia ludzkiego, okazuje się „bardziej skuteczny, gdy realizują go wspólnie i gdy się widzi, że realizując go, są ze sobą zjednoczeni”. Dlatego – kontynuuje *Dyrektorium* – „niech starają się czynić razem to wszystko, na co wiara im pozwala” (nr 162). Słowa te odzwierciedlają sformułowaną po raz pierwszy w 1952 r. przez Światową Radę Kościołów ważną zasadę ekumeniczną znaną jako zasada z Lund, mówiącą, że chrześcijanie powinni „działać razem we wszystkich sprawach z wyjątkiem tych, w których głębokie różnice przekonań zmuszają ich do działania oddzielnie” (Trzecia Światowa Konferencja Komisji Wia-

ry i Ustroju). Katolicy, podejmując współpracę z innymi chrześcijanami, zaczynają głęboko przeżywać w wierze istniejącą już między nimi komunie.

Zachęca się katolików do wykazania w tym przedsięwzięciu zarówno cierpliwości, jak i wytrwałości, dwóch bliźniaczych cnót ekumenizmu: postępując „stopniowo i ostrożnie, nie tuszując trudności” (*Dyrektorium ekumeniczne* nr 23), pod przewodnictwem swoich biskupów; ale także okazując autentyczne zaangażowanie, motywowane pilną potrzebą pojednania i pragnieniem samego Chrystusa, aby Jego uczniowie stanowili jedno (zob. EG 246; UUS 48).

i. Ekumenizm duszpasterski

32. Wspólne wyzwania duszpasterskie jako szansa dla ekumenizmu

Bardzo często istniejące w danym miejscu różne wspólnoty chrześcijańskie stają przed tymi samymi wyzwaniami duszpasterskimi i misyjnymi. Tam, gdzie nie ma szczerego pragnienia jedności wśród chrześcijan, takie wyzwania mogą zaostrzyć napięcia, a nawet podsycać ducha rywalizacji między wspólnotami. Jednakże gdy do wyzwań podejrze się w duchu autentycznego ekumenizmu, właśnie one stają się szansą na jedność chrześcijan w działalności duszpasterskiej, zwanej tutaj „ekumenizmem duszpasterskim”. Jest to jedna z dziedzin, która najskuteczniej przyczynia się do wspierania jedności chrześcijan w życiu wiernych.

33. Wspólna postługa i dzielenie się zasobami

W bardzo wielu częściach świata i na wiele sposobów chrześcijańscy duchowni z odmiennych tradycji współpracują ze sobą, zapewniając opiekę duszpasterską w szpitalach, więzieniach, siłach zbrojnych, uniwersytetach i wykonując inne postługi kapelańskie. W wielu tych sytuacjach kaplice

lub inne przestrzenie są wspólne, aby zapewnić posługę wiernym z różnych wspólnot chrześcijańskich (zob. *Dyrektorium ekumeniczne* nr 204).

Biskup diecezjalny może im zaproponować korzystanie z kościoła, jeśli rozezna, że nie spowoduje to zgorzelenia ani zamieszania wśród wiernych. Szczególne rozeznanie odnośnie do tej kwestii jest wymagane w wypadku katedry diecezjalnej. *Dyrektorium ekumeniczne* (nr 137) przewiduje takie okoliczności, w których diecezja katolicka przychodzi z pomocą wspólnocie nie mającej własnego miejsca kultu lub przedmiotów liturgicznych do godnego celebrowania swoich nabożeństw. Wiele jest też sytuacji, w których wspólnoty katolickie korzystają z podobnej gościnności ze strony innych wspólnot chrześcijańskich. Takie dzielenie się zasobami może budować zaufanie i pogłębiać wzajemne zrozumienie między chrześcijanami.

34. *Misja i katecheza*

Jezus modlił się, „aby wszyscy stanowili jedno [...] aby świat uwierzył” (J 17,21), i od samego początku osią ruchu ekumenicznego była ewangelizacyjna misja Kościoła. Podział wśród chrześcijan utrudnia ewangelizację i podważa wiarygodność przesłania Ewangelii (zob. UR 1; adhortacja *Evangelii nuntiandi* nr 77; UUS 98–99). *Dyrektorium ekumeniczne* podkreśla potrzebę zadbania o to, aby „czynniki ludzkie, kulturowe i polityczne” występujące w pierwotnych podziałach między chrześcijanami nie były przenoszone na nowe terytoria misyjne, i wzywa chrześcijańskich misjonarzy z różnych tradycji do pracy „w miłości i wzajemnym poszanowaniu” (nr 207).

Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* (1979 r.) zwraca uwagę, że w niektórych sytuacjach biskupi mogą uznać za „stosowną, a nawet konieczną” współpracę z innymi chrześcijanami w dziedzinie katechezy (nr 33 cytowany w *Dyrektorium ekumenicznym* nr 188 oraz w *Dyrektorium o katechizacji* nr 346), i opisuje zasady takiej współpra-

cy. *Katechizm Kościoła Katolickiego* okazał się użytecznym narzędziem dla współdziałania z innymi chrześcijanami w dziedzinie katechezy.

35. *Małżeństwa mieszane [międzykościelne]*

O zezwolenie na zawarcie małżeństwa mieszanego [osób o różnej przynależności wyznaniowej] jest proszony biskup diecezjalny i może on w niektórych wypadkach udzielić dyspensy od formy kanonicznej. Małżeństwa międzywyznaniowe nie powinny być postrzegane jako problem, ponieważ często są uprzywilejowanym miejscem budowania jedności chrześcijan (zob. adhortacja *Familiaris consortio* nr 78 i dyrektorium o posłudze biskupów *Apostolorum Successores* nr 207). Duszpasterze nie powinni jednak pozostawać obojętni na ból podziału chrześcijan odczuwany w tych rodzinach, być może dotkliwiej niż w jakiegokolwiek innej sytuacji. Opieka duszpasterska nad rodzinami międzywyznaniowymi, począwszy od wstępnego przygotowania pary do małżeństwa aż do towarzyszenia duszpasterskiego, gdy rodzą się dzieci, a potem gdy dzieci są przygotowywane do sakramentów, powinna być przedmiotem troski zarówno na poziomie diecezjalnym, jak i regionalnym (zob. *Dyrektorium ekumeniczne* 143–160). Należy dołożyć specjalnych starań, aby zaangażować te rodziny w działalność ekumeniczną parafii i diecezji. Spotkania chrześcijańskich duszpasterzy mające na celu wspieranie i podtrzymywanie takich małżeństw, mogą być doskonałą podstawą do ekumenicznej współpracy (zob. *Dyrektorium ekumeniczne* nr 147). Tę kościelną rzeczywistość uwydatniły współczesne ruchy migracyjne. W różnych regionach istnieje wielorakość praktyk dotyczących małżeństw mieszanych, chrztu dzieci zrodzonych z takich małżeństw oraz ich duchowej formacji¹⁴. Dlatego też nale-

14. Biskup powinien wziąć pod uwagę KPK 1125 lub KKKW 814 §1.

ży popierać zawieranie lokalnych porozumień dotyczących tych palących problemów duszpasterskich.

36. *Współuczestnictwo w życiu sakramentalnym (communicatio in sacris)*

Jak już widzieliśmy, ponieważ posiadamy rzeczywistą komunię [wspólnotę] z innymi chrześcijanami na mocy wspólnego chrztu, modlitwa z tymi braćmi i siostrami w Chrystusie jest zarówno możliwa, jak i konieczna, aby doprowadzić nas do jedności, której Pan pragnie dla swojego Kościoła. Jednakże kwestia wzajemnego udzielania i przyjmowania sakramentów podczas liturgicznych celebracji, a zwłaszcza Eucharystii, pozostaje obszarem znaczącego napięcia w naszych ekumenicznych stosunkach. *Dyrektorium ekumeniczne*, rozpatrując temat „Uczestnictwo w życiu sakramentalnym z chrześcijanami innych Kościołów i Wspólnot kościelnych” (nr 129–132), opiera się na dwóch podstawowych zasadach wyartykułowanych w nr 8 *Unitatis redintegratio*, które istnieją w pewnym napięciu i które zawsze muszą być brane pod uwagę razem. Pierwsza głosi, że sprawowanie sakramentów we wspólnocie „wyraża jedność Kościoła”, a druga – że sakrament jest „uczestnictwem w środkach łaski” (UR 8). Z uwagi na pierwszą zasadę *Dyrektorium ekumeniczne* stwierdza: „komunia eucharystyczna wiąże się nierozdzielnie z pełną komunią eklezjalną i z jej widzialnym wyrazem” (nr 129), a zatem, ogólnie rzecz biorąc, udział w sakramentach Eucharystii, pojednania i namaszczenia chorych ogranicza się do tych, którzy są w pełnej komunii. Jednakże, stosując drugą zasadę, *Dyrektorium* stwierdza, że „w sposób wyjątkowy i pod pewnymi warunkami, można się zgodzić, a nawet zalecić dopuszczenie do tych sakramentów chrześcijan innych Kościołów i Wspólnot kościelnych” (nr 129). W tym sensie *Dyrektorium* rozszerza drugą zasadę, uznając Eucharystię za duchowy pokarm dla ochrzczonych, który uzdalnia ich do przewyciężenia grzechu i wzrastania ku

pełni życia w Chrystusie. *Communicatio in sacris* w pewnych okolicznościach jest zatem dozwolone z racji opieki nad duszami, i gdy tak się zdarzy, należy je postrzegać jako pożądane i godne pochwały.

Ocena stosowalności tych dwóch zasad wymaga rozeznania ze strony biskupa diecezjalnego, mającego zawsze na uwadze, że możliwość *communicatio in sacris* różni się w zależności od Kościołów i Wspólnot, których to dotyczy. *Kodeks Prawa Kanonicznego* podaje, kiedy katolicy mogą przyjmować sakramenty od innych duchownych chrześcijańskich (zob. KPK 844 §2 i KKKW 671 §2). Określa również, w jakich sytuacjach duchowni katolicy mogą udzielać sakramentów innym chrześcijanom, którzy „sami o nie proszą, jeśli odnośnie do tych sakramentów wyrażają wiarę katolicką i do ich przyjęcia są odpowiednio przygotowani”: w niebezpieczeństwie śmierci albo jeśli biskup diecezjalny stwierdzi „poważną konieczność” (KPK 844 §4; zob. także KKKW 671 §3).

Należy podkreślić, że osąd biskupa dotyczący okoliczności, tego, czy zaistniała „poważna konieczność”, oraz tego czy wyjątkowy udział w sakramentach jest właściwy, stanowi zawsze rozeznanie duszpasterskie, to znaczy dotyczące troski o dusze oraz ich zbawienie. Sakramentami nigdy nie można dzielić się tylko z grzeczności. Należy zachować ostrożność, aby nie wywoływać zamętu i zgorzelenia wiernych. Niemniej jednak trzeba również pamiętać o słowach św. Jana Pawła II, który pisał: „Powodem do radości jest to, że w pewnych szczególnych przypadkach duchowni katolicy mogą udzielać sakramentu Eucharystii, pokuty i namaszczenia chorych innym chrześcijanom, którzy nie są w pełnej komunii z Kościołem katolickim” (UUS 46)¹⁵.

15. Z niektórymi Starożytnymi Kościołami Wschodnimi zawarto porozumienia duszpasterskie dotyczące wzajemnego dopuszczania wiernych do Eucharystii w razie konieczności – w 1984 r. z Syryj-

37. *Zmiana przynależności kościelnej jako ekumeniczne wyzwanie i szansa*

Zmiana przynależności kościelnej jest ze swej natury odrębna od działalności ekumenicznej (zob. UR 4). Niemniej jednak dokumenty ekumeniczne biorą pod uwagę fakt przechodzenia chrześcijan z jednej wspólnoty chrześcijańskiej do innej. Pewne postanowienia duszpasterskie, takie jak te sformułowane w Konstytucji apostoelskiej *Anglicanorum coetibus*, odpowiadają na tę rzeczywistość. Wspólnoty lokalne powinny z radością przyjmować tych, którzy pragną wejść w pełną komuniją z Kościołem katolickim, chociaż, jak stwierdza *Obrzęd chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, „należy uważnie unikać wszelkich przejawów wyższości” (*Dodatek*, 3b)¹⁶. Co zaś się tyczy wiernych zamierzających opuścić Kościół katolicki, należy – zawsze okazując głęboki szacunek dla ich sumienia – dołożyć starań, aby byli w pełni świadomi konsekwencji swojej decyzji. Kierując się chęcią utrzymywania dobrych relacji z partnerami ekumenicznymi, w pewnych okolicznościach możliwe jest uzgodnienie z inną wspólnotą chrześcijańską „kodeksu postępowania”¹⁷, zwłaszcza w odniesieniu do trudnych kwestii, jakie pojawiają się przy zmianie przynależności duchownych¹⁸.

skim Kościołem Ortodoksyjnym i w 2001 r. między Kościołem Chaldejskim i Asyryjskim Kościołem Wschodu. Wiele Konferencji Episkopatu, Synodów, eparchii i diecezji opublikowało wytyczne lub dokumenty w tej sprawie.

16. *Dodatek. Obrzęd przyjęcia ważnie ochrzczonych do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim*, 3b [tłum. według *editio typica*].

17. Francuska Komisja Mieszana ds. Katolicko-Prawosławnego Dialogu Teologicznego przedstawiła taką propozycję w deklaracji zatytułowanej *Elementy etyki dialogu katolicko-prawosławnego* z 2003 r.

18. Na przykład Anglikańsko-Rzymskokatolicki Dialog Biskupów Kanady był w stanie uzgodnić deklarację *Duszpasterskie wytyczne*

Zalecenia praktyczne

- ▶ Określić z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi wspólne potrzeby duszpasterskie.
- ▶ Bacznie słuchać i uczyć się na duszpasterskich inicjatywach innych wspólnot.
- ▶ Wielkodusznie pomagać w duszpasterstwie innej wspólnoty chrześcijańskiej.
- ▶ Spotykać się z rodzinami mieszanymi pod względem wyznaniowym mieszkającymi na terenie diecezji i wsłuchiwać się w ich doświadczenia.
- ▶ Przedstawić duchowieństwu diecezji wytyczne podane przez *Dyrektorium ekumeniczne* dotyczące uczestnictwa w sakramentach (podsumowane powyżej) oraz, jeśli takie istnieją, wytyczne Konferencji Episkopatu lub Synodów Wschodnich Kościołów Katolickich. Pomagać duchowieństwu w rozeznaniu, kiedy te warunki mają zastosowanie i kiedy udział w życiu sakramentalnym, w poszczególnych wypadkach, mógłby być stosowny.
- ▶ Jeśli w diecezji lub w Konferencji Episkopatu nie ma wytycznych dotyczących przepisów kanonicznych na temat wyjątkowego udzielania sakramentów, a takie wskazówki byłyby użyteczne w danej sytuacji, należy skontaktować się z biurem ekumenicznym Konferencji Episkopatu i poprosić o radę w zakresie zaproponowania lub przygotowania takiego tekstu.

ii. Ekumenizm praktyczny

38. *Współpraca w służbie światu*

Sobór Watykański II wezwał wszystkich chrześcijan, aby „w pełniejszym świetle ukazywali oblicze Chrystusa Sługi” (UR 12), jednocząc się we wspólnych wysiłkach i dając świadectwo wspólnej nadziei. Zauważono przy tym, że

dla Kościołów w przypadku duchownych przechodzących z jednej wspólnoty do drugiej (1991).

w wielu krajach miała już miejsce taka współpraca w obro- nie ludzkiej godności i łagodzeniu skutków głodu, klęsk żywnościowych, analfabetyzmu, biedy, braku mieszkań i nierównego podziału dóbr. Dzisiaj moglibyśmy dodać do tej listy: skoordynowane działania chrześcijan na rzecz opieki nad przesiedleńcami i migrantami, walkę ze współczesnym niewolnictwem i handlem ludźmi, budowanie pokoju, obronę wolności religijnej, zwalczanie dyskryminacji, obronę świętości życia i troskę o stworzenie. Współpracę chrześcijan w tych dziedzinach nazywa się „ekumenizmem praktycznym”. Coraz częściej, wraz z pojawianiem się nowych potrzeb, wspólnoty chrześcijańskie łączą swoje zasoby i koordynują swoje wysiłki, aby jak najskuteczniej odpowiedzieć tym, którzy są w potrzebie. Św. Jan Paweł II wezwał chrześcijan do „wszelkiej możliwej współpracy praktycznej na różnych płaszczyznach” i określił, że ten jej rodzaj „jest prawdziwą szkołą ekumenizmu, jest czynnym dążeniem do jedności” (UUS 40). Z doświadczenia biskupów w wielu częściach świata wynika, że podjęta razem praca wspólnot chrześcijańskich w służbie ubogim jest siłą napędową wzrastania pragnienia jedności chrześcijan.

39. Wspólna służba jako świadectwo

Poprzez taką ekumeniczną współpracę chrześcijanie „świadczą o [swojej] nadziei” (UR 12). Jako uczniowie Chrystusa, wychowani przez Pismo święte i chrześcijańską tradycję, jesteśmy przynaglenni do działania na rzecz poszanowania godności osoby ludzkiej i sakralnego charakteru stworzenia, mając niezachwianą nadzieję, że Bóg wprowadzi je całe w pełnię swego Królestwa. Realizując wspólnie zarówno działania społeczne, jak i projekty kulturalne, takie jak te sugerowane poniżej w nr 41, chrześcijanie promują integralną chrześcijańską wizję godności osoby. Pełniona wspólnie służba ukazuje zatem światu naszą wspólną wiarę, a nasze świadectwo jest silniejsze, gdy dajemy je razem.

40. Dialog międzyreligijny

Coraz częściej, zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym, chrześcijanie dostrzegają potrzebę wejścia w dialog z innymi tradycjami religijnymi. Do wspólnot będących dotychczas w większości chrześcijańskimi dotarli wskutek ostatnich fal migracyjnych ludzie różnych kultur i religii. Niejednokrotnie wiedza pojedynczej wspólnoty chrześcijańskiej na ich temat może być ograniczona. Dlatego podejmowana przez chrześcijan wspólna aktywność w dialogu międzyreligijnym często okazuje się pożyteczna, a *Dyrektorium ekumeniczne* stwierdza, że sprzyja ona „pogłębieniu istniejącego już między nimi poziomu komunii” (nr 210). *Dyrektorium* szczególnie podkreśla znaczenie współpracy chrześcijan w walce z „antysemityzmem, fanatyzmem religijnym i sekciarstwem”. Wreszcie, ważne jest nie tracić z oczu zasadniczej różnicy między dialogiem z odmiennymi tradycjami religijnymi zmierzającym do ustanowienia dobrych stosunków i współdziałania a dialogiem z innymi wspólnotami chrześcijańskimi, mającym na celu przywrócenie jedności, której Chrystus pragnął dla swojego Kościoła, dialogu prawidłowo nazywanego „ekumenicznym”.

Zalecenia praktyczne

- ▶ W dialogu z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi zidentyfikować obszary wymagające służby chrześcijan.
- ▶ Rozmawiać z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi oraz z diecezjalnym delegatem ds. ekumenizmu o tym, co chrześcijanie obecnie robią oddzielnie, a mogliby czynić razem.
- ▶ Zachęcać księży do współpracy z partnerami ekumenicznymi w służbie lokalnej społeczności.
- ▶ Zapytać instytucje diecezjalne i katolików zaangażowanych w imieniu Kościoła w działalność społeczną w diecezji o przeszłą i obecną współpracę z innymi

wspólnotami chrześcijańskimi oraz o możliwości jej rozszerzenia.

- ▶ Rozmawiać z innymi zwierzchnikami chrześcijańskimi o ich relacjach z istniejącymi w regionie tradycjami religijnymi. Dowiedzieć się, jakie występują trudności i co wspólnoty chrześcijańskie mogłyby w tej kwestii wspólnie zrobić.
-

iii. Ekumenizm kulturowy

41. Czynniki kulturowe odegrały znaczącą rolę w procesie odsuwania się od siebie wspólnot chrześcijańskich. Bardzo często nieporozumienia teologiczne wynikały z trudności we wzajemnym zrozumieniu spowodowanych różnicami kulturowymi. Odkąd wspólnoty rozdzieliły się i zaczęły żyć osobno, różnice kulturowe pogłębiały się, co potęgowało nieporozumienia teologiczne. Z drugiej zaś strony, mówiąc bardziej pozytywnie, chrześcijaństwo w ogromnym stopniu przyczyniło się do rozwoju i wzbogacenia określonych kultur na całym świecie.

„Ekumenizm kulturowy” obejmuje wszelkie wysiłki zmierzające do lepszego pojmowania kultury innych chrześcijan, a tym samym do uświadomienia sobie, że poza tymi różnicami podzielamy (choć w niejednakowym stopniu) tę samą wiarę, wyrażaną na wielorakie sposoby. Ważnym aspektem ekumenizmu kulturowego jest promowanie wspólnych projektów kulturowych, które są w stanie zjednoczyć odmienne społeczności i w naszych czasach przeprowadzać proces inkulturacji Ewangelii.

Dyrektorium ekumeniczne (nr 211–218) zachęca do podejmowania razem projektów o charakterze akademickim, naukowym lub artystycznym i podaje kryteria ich rozeznawania (nr 212). Doświadczenie wielu diecezji katolickich pokazuje, że ekumeniczne koncerty, festiwale sztuki sakralnej, wystawy, sympozja, są ważnymi okazjami do zbliżenia między chrześcijanami. Pojmowana w szero-

kim znaczeniu kultura jawi się jako uprzywilejowane miejsce „wymiany darów”.

Zakończenie

42. Długa historia podziałów między chrześcijanami i złożona natura czynników teologicznych i kulturowych, które są powodem braku jedności pomiędzy wspólnotami chrześcijańskimi, stanowią wielkie wyzwanie dla wszystkich osób zaangażowanych w wysiłki ekumeniczne. Rzeczywiście, przeszkody w drodze do jedności przekraczają ludzkie siły – nie da się ich pokonać jedynie naszymi wysiłkami. Ale śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa jest decydującym zwycięstwem Boga nad grzechem i podziałem, tak jak jest Jego zwycięstwem nad niesprawiedliwością i wszelką formą zła. Z tego powodu chrześcijanie nie mogą popadać w zwątpienie w obliczu swoich podziałów, podobnie jak nie mogą popadać w zwątpienie wobec niesprawiedliwości czy wojny. Chrystus to zło już pokonał.

Zadaniem Kościoła w każdym czasie jest przyjmowanie łaski zwycięstwa Chrystusa. Praktyczne zalecenia i inicjatywy sugerowane w tym *Vademecum* są środkami, przez które Kościół, a zwłaszcza biskup, może dążyć do urzeczywistnienia zwycięstwa Chrystusa nad podziałem chrześcijan. Otwarcie się na łaskę Bożą prowadzi do odnowy Kościoła, a ona, jak naucza *Unitatis redintegratio*, jest zawsze pierwszym i nieodzownym krokiem w kierunku jedności. To otwarcie na łaskę Bożą wymaga otwarcia się na naszych chrześcijańskich braci i siostry oraz, jak napisał papież Franciszek, gotowości przyjęcia „tego, co Duch w nich zasiał jako dar również dla nas” (EG 246). Dwie części niniejszego *Vademecum* były próbą zajęcia się dwoma wymiarami ekumenizmu: jeden to odnowa Kościoła w jego własnym życiu i strukturach, a drugi – zaangażowanie się z innymi wspólnotami chrześcijańskimi

w ekumenizm duchowy oraz w dialog miłości, prawdy i życia.

Ksiądz Paul Couturier (1881–1953), katolicki pionier ruchu ekumenicznego, a zwłaszcza ekumenizmu duchowego, w swojej modlitwie o jedność, która nadal inspiruje chrześcijan wielu różnych tradycji błaga o łaskę zwycięstwa Chrystusa nad podziałami. Tą modlitwą kończymy *Vademecum*:

Panie Jezu, który w noc przed swoją śmiercią za nas
modliłeś się, aby wszyscy Twoi uczniowie
stanowili doskonale jedno,
tak jak Ty w Twoim Ojcu, a Twój Ojciec w Tobie,
daj nam doświadczyć cierpienia z powodu naszych podziałów,
uczciwie uznać i odważnie odrzucić
ukrytą w nas obojętność, nieufność,
a nawet wzajemną wrogość.
Pozwól, abyśmy wszyscy spotkali się w Tobie,
i niech z naszych dusz i z naszych ust
nieustannie płynie Twoja modlitwa o jedność chrześcijan,
taką jakiej Ty chcesz, poprzez środki jakie Ty wybierasz.
Spraw, abyśmy w Tobie, który jesteś doskonałą miłością,
odnaleźli drogę, która prowadzi do jedności,
w posłuszeństwie Twojej miłości i Twojej prawdzie.
Amen.

Jego Świątobliwość papież Franciszek wyraził zgodę na publikację tego dokumentu.

Watykan, 5 czerwca 2020 r.

Kard. Kurt Koch

Przewodniczący

Bp Brian Farrell

biskup tytularny Abitene

Sekretarz

Katolickie dokumenty o ekumenizmie

[wydania polskie]

Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* [1964], w: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań: Pallottinum 2002, s. 193–208.

Św. Jan Paweł II, Encyklika o działalności ekumenicznej *Ut unum sint* (1995), Poznań: Pallottinum 1995.

Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan i Zjednoczone Towarzystwo Biblijne, *Wytoczne do współpracy międzywyznaniowej w tłumaczeniu Biblii. Nowe przejrzone wydanie* (1987), „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 7 (1989), nr 2, s. 77–87.

Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* (1993), „Communio” 14 (1994), nr 2, s. 3–93.

Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej* (1997), Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża 1998.

Te dokumenty oraz inne materiały w wielu językach można znaleźć na stronie internetowej Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan – www.christianunity.va.

Aneks

Partnerzy Kościoła katolickiego w dialogu międzynarodowym

Dialogi dwustronne

Zadaniem Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan jest zarówno pielęgnowanie coraz bliższych relacji z naszymi braćmi i siostrami w Chrystusie (dialog miłości), jak i dążenie do przewyciężenia podziałów doktrynalnych, które uniemożliwiają nam uczestnictwo w pełnej, widzialnej komunii (dialog prawdy). Prowadzi ona dwustronne dialogi lub rozmowy z następującymi wspólnotami chrześcijańskimi¹⁹.

Kościoły prawosławne tradycji bizantyjskiej

Kościoły prawosławne tradycji bizantyjskiej łączy uznanie siedmiu soborów powszechnych pierwszego tysiąclecia oraz ta sama duchowa i kanoniczna tradycja odziedziczona z Bizancjum. Razem tworząc Kościół prawosławny, są zorganizowane zgodnie z zasadą autokefalii – każdy ma własnego prymasa, a prymat honorowy wśród nich sprawuje patriarcha ekumeniczny. Jednogłośnie uznane Kościoły

19. Przed nawiązaniem ekumenicznych relacji na szczeblu lokalnym i krajowym warto przede wszystkim ustalić, czy dana wspólnota chrześcijańska pozostaje w pełnym zjednoczeniu z jedną ze światowych wspólnot wymienionych w tym załączniku. Do takich nie należą np. niekanoniczne Kościoły prawosławne, anglikańskie prowincje lub diecezje nie będące w komunii z arcybiskupem Canterbury, wiele wspólnot baptystycznych niezrzeszonych w Światowym Związku Baptystycznym. Ponadto istnieją wspólnoty nie mające reprezentatywnej struktury globalnej. Przy wchodzeniu w ekumeniczne relacje z takimi grupami jest wymagane rozeznanie. Pomocne może się okazać zasięgnięcie rady komisji ekumenicznej Konferencji Episkopatu czy Synodu lub Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan.

autokefaliczne to: Patriarchaty Konstantynopola, Aleksandrii, Antiochii, Jerozolimy, Moskwy, Serbii, Rumunii, Bułgarii, Gruzji oraz Kościoły autokefaliczne Cypru, Grecji, Polski, Albanii, Czech i Słowacji. Do niektórych patriarchatów należą także Kościoły tzw. autonomiczne. W 2019 r. Patriarcha Ekumeniczny przyznał *tomos* [dekret] o autokefalii Kościołowi Prawosławnemu Ukrainy, ale wobec niego jeszcze toczy się proces uznawania przez inne Kościoły [autokefaliczne]. Międzynarodowa Komisja Wspólna dla Dialogu Teologicznego między Kościołem katolickim a całym Kościołem prawosławnym, założona w 1979 r., przyjęła sześć dokumentów. Pierwsze trzy dotyczą sakramentalnej struktury Kościoła (Monachium 1982; Bari 1987; Valamo 1988), czwarty – kwestii uniatyzmu (Balamand 1993). Potem nastąpił okres kryzysu, a po nim, rozpoczęty w 2006 r., nowy etap dialogu. Powstałe od tego czasu dwa dokumenty skupiają się na związku między prymatem a synodalnością (Ravenna 2007; Chieti 2016).

Orientalne Kościoły Ortodoksyjne **[Starożytne Kościoły Wschodnie]**

Orientalne Kościoły Ortodoksyjne, zwane także niechalcedońskimi, ponieważ nie zaakceptowały czwartego soboru powszechnego, wywodzą się z trzech głównych tradycji: koptyjskiej, syryjskiej i ormiańskiej. W 2003 r. powstała wspólna międzynarodowa komisja łącząca wszystkie te Kościoły (siedem) uznające pierwsze trzy sobory ekumeniczne: Koptyjski Kościół Ortodoksyjny, Syryjski Kościół Ortodoksyjny, Ormiański Kościół Apostolski (*Katolikosat* Eczmiadzyna i *Katolikosat* Cylicji), Syro-Malankarski Kościół Ortodoksyjny, Etiopski Kościół Ortodoksyjny Tewahedo i Erytrejski Kościół Ortodoksyjny Tewahedo. Pierwsza faza dialogu zakończyła się w 2009 r. dokumentem o naturze i misji Kościoła. Nowy etap zaowocował przyjęciem w 2015 r. dokumentu o praktykowaniu wspólnoty w życiu wczesnego Kościoła.

Równoległe do prac tej komisji jest prowadzony specjalny dialog z Kościołami malankarskimi w południowych Indiach. W 1989 r. nawiązano dialog bilateralny z Syro-Malankarskim Kościołem Ortodoksyjnym, a w 1990 r. z Malankarskim (Jakobickim) Syryjskim Kościołem Ortodoksyjnym. Pomimo powołania wspomnianej wyżej komisji dialogi te są kontynuowane i koncentrują się na trzech głównych tematach: historii Kościoła, wspólnym świadectwie i eklezjologii.

Asyryjski Kościół Wschodu

Dialog między Kościołem katolickim a Asyryjskim Kościołem Wschodu przyniósł wiele owocnych rezultatów. W wyniku pierwszej fazy rozmów – na tematy chrystologiczne, papież Jan Paweł II i patriarcha Mar Dinkha IV podpisali w 1994 r. *Wspólną deklarację chrystologiczną*, która otworzyła nowe horyzonty zarówno dla dialogu teologicznego, jak i współpracy duszpasterskiej. Następnie Komisja Wspólna dla Dialogu Teologicznego między Kościołem katolickim a Asyryjskim Kościołem Wschodu zaplanowała dwa dalsze etapy prac: jeden nad teologią sakramentów, a drugi nad ustrojem Kościoła. Te etapy zakończyły się szerokim konsensem w kwestiach sakramentalnych, co pozwoliło na opublikowanie przez Papieską Radę ds. Popierania Jedności Chrześcijan *Wskazań dotyczących dopuszczenia do Eucharystii między Kościołem Chaldejskim a Asyryjskim Kościołem Wschodu*, oraz przyjęcie w 2017 r. porozumienia w sprawie dokumentu końcowego pt. *Wspólna deklaracja o życiu sakramentalnym*. W 2018 r. rozpoczął się trzeci etap dialogu dotyczący natury i ustroju Kościoła.

Kościół starokatolicki Unii Utrechckiej

Unia Utrechcka składa się z sześciu kościołów narodowych należących do Międzynarodowej Konferencji Biskupów Starokatolickich. Są nimi Kościoły starokatolickie (wymienione w kolejności wejścia do Unii – od 1889 r.): w Ho-

landii, Niemczech, Szwajcarii, Austrii, Czechach i w Polsce. W 2004 r. powstała Międzynarodowa Rzymskokatolicko-Starokatolicka Komisja Dialogu, której ostatnia publikacja *Kościół i komunია kościelna* zawiera dwa raporty: z 2009 r. i z 2016 r. W konkluzji stwierdza się tam, że jednakże rozumienie Kościoła jako wielowarstwowej komunii Kościołów lokalnych może przybliżyć wspólne perspektywy i w ramach uniwersalnej optyki synodalnej stworzyć warunki do ustalenia spójnej wizji prymatu Biskupa Rzymu.

Wspólnota Anglikańska

Wspólnota Anglikańska ma 39 prowincji i ponad 85 mln członków. Nazwy „anglikańska” używają różne wspólnoty, ale ta w swojej definicji dotyczy tylko diecezji, których biskup pozostaje w komunii ze starożytną stolicą Canterbury. Dialog ekumeniczny między Wspólnotą Anglikańską a Kościołem katolickim rozpoczął się po historycznym spotkaniu św. Pawła VI i arcybiskupa Michaela Ramseya w 1966 r. Pierwsza Międzynarodowa Komisja Anglikańsko-Rzymskokatolicka (ARCIC I) spotykała się w latach 1970–1981. Doszła do wysokiego poziomu uzgodnienia na temat Eucharystii i posługiwania [*ministry*]. Druga komisja (ARCIC II) kontynuowała pracę swojej poprzedniczki podejmując temat autorytetu [władzy; *authority*], podsumowaną w ważnym dokumencie *Dar autorytetu* (1999). Wydała także opracowane razem teksty na temat zbawienia, Maryi, eklezjologii, etyki i łaski. Ostatnio ARCIC III – kolejna komisja, opublikowała deklarację na temat eklezjologii zatytułowaną *Podążać wspólną drogą*. Międzynarodowa Anglikańsko-Rzymskokatolicka Komisja ds. Jedności i Misji (IARCCUM) składa się z par biskupów anglikańskich i katolickich, którzy starają się wspierać recepcję dokumentów ARCIC i dawać większe świadectwo naszej wspólnej wiary w służbie potrzebującym.

Światowa Federacja Luterńska (ŚFL)

Światowa Federacja Luterńska liczy ponad 75,5 mln członków należących do 148 Kościołów, które żyją we wspólnocie ambony i ołtarza. Kościoły te można znaleźć na całym globie, w 99 krajach. Została założona w 1947 r. w Lund [Szwecja]. Luteransko-Rzymskokatolicka Komisja ds. Jedności rozpoczęła pracę w 1967 r. Od tego czasu dialog między katolikami a luteranami trwa nieprzerwanie. W pięciu jego fazach Komisja opublikowała dokumenty studyjne dotyczące Ewangelii i Kościoła, posługiwania, Eucharystii, usprawiedliwienia i apostołowości Kościoła. Aktualnym tematem roboczym jest chrzest i wzrastanie w komunii. Kamieniem milowym w stosunkach luteransko-katolickich stała się *Wspólna deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu* (1999). Nauka ta była głównym punktem sporu teologicznego między Marcinem Lutrem a władzami kościelnymi, sporu, który doprowadził do Reformacji. W deklaracji znalazły się 44 uzgodnione stwierdzenia dotyczące kontrowersyjnej doktryny. W wyniku wysokiego stopnia porozumienia ustalono, że potępienia luteranskich ksiąg wyznaniowych i Soboru Trydenckiego nie mają już zastosowania. Z kolei wypracowany w 2013 r. dokument *Od konfliktu do komunii* miał swój wkład w organizację wspólnych luteransko-katolickich obchodów 500. rocznicy Reformacji w 2017 r.

Światowa Wspólnota Kościołów Reformowanych (ŚWKR)

Światowa Wspólnota Kościołów Reformowanych wywodzi się z XVI-wiecznej Reformacji prowadzonej przez Jana Kalwina, Jana Knoxa i Ulricha Zwingliego oraz z wcześniejszych ruchów reformatorskich Jana Husa i Piotra Valdesa. Kościoły członkowskie ŚWKR to kongregacjoniści, presbiterianie, reformowani, wierni Kościołów ewangelicko-unijnych [*United/Uniting Churches*] i waldensi. W 2010 r. Światowy Alians Kościołów Reformowanych (ŚAKR) i Reformowana Rada Ekumeniczna (RRE) zjednoczyły się, by stworzyć Światową

Wspólnotę Kościołów Reformowanych. W 1970 r. w Rzymie oficjalnie rozpoczęła pracę Rzymskokatolicko-Reformowana Komisja Studyjna, która na przestrzeni lat przeprowadziła w sumie cztery fazy dialogu, opracowując następujące raporty: *Obecność Chrystusa w Kościele i w świecie* (1970–1977); *Ku wspólnemu rozumieniu Kościoła* (1984–1990); *Kościół jako wspólnota wspólnego świadectwa o Królestwie Bożym* (1998–2005); *Usprawiedliwienie i sakramentalność: wspólnota chrześcijańska działająca dla sprawiedliwości* (2011–2015).

Światowa Rada Metodystyczna (ŚRM)

Światowa Rada Metodystyczna jest stowarzyszeniem 80 Kościołów z całego świata. Większość z nich ma swoje korzenie w nauczaniu XVIII-wiecznego anglikańskiego kaznodziei Jana Wesleya. Metodysi mają długą historię przymierzy ekumenicznych i dlatego w wielu krajach, takich jak Kanada, Australia i Indie, stali się częścią zjednoczonych Kościołów ewangelickich. W 1967 r. rozpoczęła pracę międzynarodowa komisja metodystyczno-rzymskokatolicka, która raz na pięć lat sporządza raporty (co zbiega się z posiedzeniami Światowej Rady Metodystycznej). Do 2016 r. dotyczyły one takich tematów, jak: Duch Święty, Kościół, sakramenty, tradycja apostołska, objawienie i wiara, władza nauczania w Kościele i świętość. W obecnej fazie (lata 2017–2021) dialog jest poświęcony kwestii Kościoła jako pojednanej i pojedynującej wspólnoty.

Światowa Konferencja Menonicka (ŚKM)

Światowa Konferencja Menonicka reprezentuje większość globalnej rodziny Kościołów chrześcijańskich wywodzących się z radykalnego skrzydła XVI-wiecznej Reformacji w Europie, a zwłaszcza z ruchu anabaptystycznego. Członkami ŚKM jest 107 narodowych Kościołów menonickich i Kościołów Braci w Chrystusie z 58 krajów, z około 1,5 mln ochrzczonych. Międzynarodowe rozmowy między Kościołem rzymskokatolickim

a Światową Konferencją Menonicką rozpoczęły się w 1998 r. i zaowocowały jednym raportem z okresu 1998–2003 zatytułowanym *Wezwani razem do bycia twórcami pokoju*.

W latach 2012–2017 Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan uczestniczyła razem z ŚKM i Światowa Federacja Luterkańska w pracach Międzynarodowej Komisji Dialogu Trójstronnego, które zakończyły się raportem *Chrzest i włączenie do Ciała Chrystusa, Kościoła*.

Światowy Związek Baptystyczny (ŚZB)

Związek jest ogólnoswiatową wspólnotą wierzących baptystów utworzoną w Londynie w 1905 r. Obecnie istnieje około 240 Kościołów członkowskich liczących w sumie około 46 mln wiernych. Ruch baptystów powstał w XVII-wiecznej Anglii i miał charakter separatystyczny, odrywający się od purytanów, opowiadający się za radykalnym oddzieleniem Kościoła od państwa. Pierwsi liderzy ruchu (Jan Smyth i Tomasz Helwys) byli przekonani, że chrzest niemowląt jest sprzeczny z Pismem. Wraz z mennonitami (anabaptystami), którzy wywarli wpływ na teologię baptystów w Holandii i poza nią, baptysci nie praktykują chrztu niemowląt, ale popierają to, co nazywają „chrztem wierzących”. Międzynarodowe rozmowy baptystyczno-rzymskokatolickie rozpoczęły się w 1984 r. Dwa etapy międzynarodowych dialogów zaowocowały dwoma raportami: *Wezwanie do dawania świadectwa o Chrystusie w dzisiejszym świecie* (z lat 1984–1988) i *Słowo Boże w życiu Kościoła* (2006–2010). Obecny, trzeci etap, to refleksja na temat wspólnego chrześcijańskiego świadectwa we współczesnym świecie.

Uczniowie Chrystusa

Kościół Chrystusowy (Uczniowie Chrystusa) narodził się na początku XIX wieku w USA w wyniku poszukiwań zarówno katolickości, jak i jedności chrześcijan. Ta jedność jest najważniejsza w doktrynie o Kościele oraz w świadectwie o królestwie Bożym. Uczniowie nazywają siebie „protestancką

wspólną eucharystyczną” i często powtarzają: „nasza droga pojednania zaczyna się i kończy przy stole [eucharystycznym]”. Dialog z Kościołem katolickim rozpoczęli się w 1977 r., a efektem są cztery dokumenty: *Apostolskość i katolicyzm* (1982), *Kościół jako komunია w Chrystusie* (1992), *Przekazywanie wiary* (2002) oraz *Obecność Chrystusa w Kościele ze szczególnym uwzględnieniem Eucharystii* (2009).

Ruchy zielonoświątkowe i charyzmatyczne

Za początek ruchu zielonoświątkowego (pentekostalnego) zwykle jest uważane przebudzenie mające miejsce przy Azusa Street w Los Angeles w 1906 r. Z niego wywodzi się klasyczny pentekostalizm, który wkrótce przekształcił się w denominację w sensie protestanckim i od tego czasu rozwinął się w międzynarodowe sieci, takie jak Zbory Boże, Kościół Poczwórnej Ewangelii i Kościół Boży. Denominacyjni zielonoświątkowcy, którzy wyrosli z przebudzeń w latach 50. XX wieku w ramach różnych tradycji chrześcijańskich, pozostając w granicach wyznaniowych, są zwykle nazywani charyzmatykami (zrodzona w 1968 r. Katolicka Odnowa Charyzmatyczna jest częścią tego ruchu, pozostając jednocześnie w Kościele katolickim). W późnych latach 80. i 90. XX wieku pojawili się zielonoświątkowcy bezwyznaniowi i Kościoły neo-charyzmatyczne [Nowe Kościoły Charyzmatyczne]. Obecnie liczbę zielonoświątkowców i charyzmatyków na całym świecie szacuje się na około 500 mln.

Dialog katolicko-zielonoświątkowy rozpoczął się w 1972 r. i zaowocował sześcioma raportami, z których najnowszy – *Nie gasić ducha*, dotyczy charyzmatów w życiu i misji Kościoła. W Watykanie w latach 2008–2012 odbyła się seria wstępnych rozmów między grupą liderów Nowych Kościołów Charyzmatycznych (NKC) a Papieską Radą ds. Popierania Jedności Chrześcijan. Pod koniec tej wstępnej fazy wspólnie zapowiedziano kolejną, w celu zbadania tożsamości i samorozumienia tych Kościołów, którą

przeprowadzono w okresie od 2014 do 2018 r. W wyniku refleksji NKC na temat tych rozmów powstał dokument zatytułowany *Charakterystyka Nowych Kościołów Charyzmatycznych*. Nie ma on charakteru ekumenicznego, ale stanowi próbę NKC w opisanie siebie w kontekście dialogu i chce wspierać relacje między katolikami a neocharyzmatycznymi liderami na całym świecie.

Światowy Alians Ewangelikalny (ŚAE)

Ewangelikalni są jednym z pierwszych ruchów ekumenicznych w współczesnej historii Kościoła. Założony w 1846 r. w Londynie jako Alians Ewangelikalny, skupiał chrześcijan o tradycji luterańskiej, reformowanej i anabaptystycznej. Za fundamentalną wartość jednoczącą uznano wówczas osobisty związek z Chrystusem, nadając taki kierunek nawróceniu (pokucie) i duchowemu odrodzeniu (nowe narodzenie chrześcijan). Nawet jeśli wierni Światowego Aliansu Ewangelikalnego zgadzają się co do czterech tzw. wyłącznych artykułów Reformacji stanowiących zasady teologii protestanckiej (tzw. *sola*), obecnie głównym przedmiotem zainteresowania ewangelikalistów (którzy należą do bardzo wielu różnych tradycji kościelnych, od anglikanizmu po pentekostalizm) są kwestie związane z misją i ewangelizacją. Sprawy dzisiejszego chrześcijaństwa ewangelikalnego reprezentują dziś: Światowy Alians Ewangelikalny, zrzeszenie Narodowych Aliansów Ewangelikalnych z widoczną infrastrukturą oraz Ruch Lozański [Lozański Komitet dla Ewangelizacji Świata] (będący w większości stowarzyszeniem pojedynczych chrześcijan). Przeprowadzono trzy rundy międzynarodowych konsultacji między przedstawicielami Papieskiej Rady dla Popierania Jedności Chrześcijan i ŚAW, publikując podsumowujące je trzy raporty: *Ewangelikalności i katolicy w misji* (1976–1984), *Kościół, ewangelizacja i więzi koinonii* (1997–2002), „*Pismo i Tradycja*” oraz „*Kościół w zbawieniu*” – *katolicy i ewangelikalności odkrywają wyzwania i możliwości* (2009–2016).

Armia Zbawienia

Armia Zbawienia powstała w Anglii w połowie XIX wieku jako ruch misyjny na rzecz biednych i zmarginalizowanych. Założyciel, William Booth, był pastorem metodystycznym. Armia Zbawienia działa w 124 krajach. Liczy ponad 17 000 aktywnych i ponad 8700 emerytowanych oficerów, ponad 1 mln żołnierzy, około 100 000 innych pracowników i ponad 4,5 mln wolontariuszy. Salwacjonistów można zaliczyć do chrześcijan ewangelikalnych nie praktykujących żadnych sakramentów. W 2007 r. w Middlesex w Wielkiej Brytanii rozpoczął się cykl nieformalnych rozmów ekumenicznych między salwacjonistami a Papieską Radą ds. Popierania Jedności Chrześcijan. Do 2012 r. odbyło się łącznie pięć spotkań, których podsumowanie zostało opublikowane przez Armię Zbawienia pod tytułem *Rozmowy z Kościołem katolickim* (2014).

Dialogi wielostronne

Za pośrednictwem Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan Kościół katolicki prowadzi również dialogi wielostronne.

Światowa Rada Kościołów (ŚRK)

Założona w 1948 r. Światowa Rada Kościołów jest „wspólnotą Kościołów, które wyznają Pana Jezusa Chrystusa jako Boga i Zbawiciela zgodnie z Pismem świętym, i dlatego dążą do wypełnienia razem swojego wspólnego powołania, ku chwale Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego” (*Baza przyjęta przez Trzecie Zgromadzenie Ogólne ŚRK w New Delhi w 1961 r.*). To dziś najszersza i najbardziej wszechstronna zorganizowana forma ruchu ekumenicznego. Zrzesza 350 Kościołów członkowskich, w tym prawosławnych, luteranów, reformowanych, anglikanów, metodystów, baptystów, a także ewangelikalistów, zielonoświątkowców oraz Kościoły unijne

i niezależne. Do ŚRK należy ponad 500 mln chrześcijan ze wszystkich kontynentów i ponad 110 krajów.

Chociaż Kościół katolicki nie jest jej członkiem, to od Soboru Watykańskiego II współpracuje z nią w kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania. W najważniejszej – dążeniu do pełnej widzialnej jedności, pośredniczy Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan. Obejmuje to Wspólną Grupę Roboczą (utworzoną w 1965 r.), współpracę w dziedzinie formacji i edukacji ekumenicznej oraz wspólne przygotowywanie materiałów na Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. Eksperti katoliccy są również członkami rozmaitych komisji ŚRK, takich jak Komisja ds. Światowej Misji i Ewangelizacji, Komisja ds. Edukacji i Formacji Ekumenicznej, a także pracują w różnych grupach roboczych doraźnie związanych z określonymi projektami. Szczególnie ważna dla rozwiązywania doktrynalnych, moralnych i strukturalnych rozbieżności między Kościołami jest powstała w 1948 r. Komisja ds. Wiary i Ustroju (katolicy stanowią w niej 10%). Od początku istnienia podjęła ona wiele badań dotyczących ważnych zagadnień ekumenicznych, wśród których są: Pismo święte i Tradycja, wiara apostołska, antropologia, hermeneutyka, pojednanie, przemoc i pokój, zachowanie stworzenia i widzialna jedność. W 1982 r. Komisja opublikowała tekst *Chrzest, Eucharystia i posługiwanie duchowne* [BEM – *Baptism, Eucharist, Ministry*] znany również jako *Dokument z Limy* – pierwszy wielostronny dokument zbieżności w sprawach stanowiących sedno debaty ekumenicznej. W oficjalnej katolickiej odpowiedzi (1987) wyrażono przekonanie, że w celu rozwiązania pozostałych kwestii centralne miejsce w dialogu ekumenicznym powinno zająć badanie eklezjologii. W 2013 r. powstał drugi dokument zbieżności, zatytułowany *Ku wspólnej wizji Kościoła*. W wyniku trzech dekad intensywnego dialogu teologicznego z udziałem setek teologów i zwierzchników kościelnych, dokument ten przedstawia, „jak daleko doszli chrześcijanie we wspólnym zrozumieniu Kościoła, ukazując dokonany po-

stęp oraz wskazując na pracę, która wciąż jeszcze pozostaje do wykonania” (z Wprowadzenia). Z oficjalnej odpowiedzi katolickiej (2019) jasno wynika: ten dokument, nie roszcząc pretensji do osiągnięcia pełnej zgody, prezentuje wzrastający konsens w kontrowersyjnych kwestiach dotyczących natury, misji i jedności Kościoła.

Globalne Forum Chrześcijańskie (GFC)

Nowa inicjatywa ekumeniczna, która pojawiła się pod koniec ubiegłego wieku w kontekście Światowej Rady Kościołów. Powstało, aby tworzyć otwartą przestrzeń – forum, umożliwiające przedstawicielom tzw. Kościołów historycznych (katolickich, prawosławnych i poreformacyjnych Kościołów protestanckich) oraz przedstawicielom Kościołów określanych jako „nowe” (zielonoświątkowych, ewangelikalnych i niezależnych) spotykania się na równych zasadach, aby wspierać wzajemny szacunek, dzielić się doświadczeniami wiary i razem podejmować wspólne wyzwania. Celem GFC jest zgromadzenie wokół jednego stołu przedstawicieli prawie wszystkich tradycji chrześcijańskich, w tym rdzennych Kościołów afrykańskich, megakościołów, Kościołów migrantów oraz nowych ruchów i wspólnot ekumenicznych. W GFC reprezentowanych jest wiele światowych wspólnot i organizacji chrześcijańskich, w tym Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, Światowa Wspólnota [Konferencja] Zielonoświątkowa, Światowy Alians Ewangelikalny i Światowa Rada Kościołów. Z kolei dla niemających formalnego członkostwa w GFC zapewnia ono sieć współpracy i pozwala zwierzchnikom kościelnym badać zagadnienia będące przedmiotem wspólnego zainteresowania w szybko zmieniającej się sytuacji globalnego chrześcijaństwa w dzisiejszych czasach.

Wspólnota Kościołów Ewangelickich [Protestanckich] w Europie (WKEE)

Wspólnota Kościołów Ewangelickich w Europie zrzesza ponad 90 Kościołów protestanckich, które podpisały Konkordię Leuenberską mającą na celu urzeczywistnianie wspólnoty kościelnej przez wspólne świadectwo i służbę. Członkami są w większości Kościoły luterańskie i reformowane w Europie, Kościoły unijne powstałe z ich połączenia, Kościół waldensów i europejskie Kościoły metodystyczne. Poza Wspólnotą pozostały niektóre Kościoły europejskie, na przykład Kościół Ewangelicko-Luterański Finlandii i Kościół Szwecji. 16 września 2018 r. podczas nabożeństwa w Bazylei WKEE i Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan zobowiązały się do rozpoczęcia oficjalnego dialogu na temat Kościoła i komunii kościelnej.